

Revista Economică Regională:

Regiunea
transnistreană

Autori:

Adrian Lupușor
Alexandru Fala
Iurie Morcotîlo

**Ediția I
Iulie, 2014**

Kingdom of the Netherlands

Notă de limitare a responsabilității

Acest document este publicat de Centrul Analitic Independent EXPERT-GRUP cu suportul financiar oferit de Ambasada Olandei de la București. Opiniile din acest document aparțin autorilor și nu reflectă opinia donatorilor.

Notă suplimentară

Autorii publicației percep regiunea transnistreană drept parte componentă a Republicii Moldova, iar analizele și recomandările sunt direcționate autorităților de facto a regiunii cu scopul de a îmbunătăți viața cetățenilor și performanța economiei. Aceasta nu implică, însă, recunoașterea de jure a autorităților din regiune.

Cuprins

Mesajele-cheie ale acestei ediții.....	4
Sumar executiv.....	7
Capitolul 1. Economia politică transnistreană: sindromul cetății asediate.....	10
Capitolul 2. Oferta internă.....	13
Capitolul 3. Cererea internă.....	17
Capitolul 4. Finanțele publice	20
Capitolul 5. Piața muncii	23
Capitolul 6. Prețuri și politica monetară	27
Capitolul 7. Sistemul bancar	30
Capitolul 8. Sectorul extern	34
Despre EXPERT-GRUP	38

Lista de figuri

Figura 1. PIB-ul regiunii din stânga Nistrului, creștere, %.....	13
Figura 2. Evoluția și prognoza sectoarelor economice ale regiunii, creștere cumulativă, %.....	15
Figura 3. Salariile și transferurile de peste hotare, creștere reală f-a-p, %.....	17
Figura 4. Comerțul cu amănuntul și serviciile prestate populației și investițiile, creștere cumulativă f-a-p, %	19
Figura 5. Sursele principale de venituri ale bugetului regional (mln. echivalent MDL).....	21
Figura 6. Distribuția cheltuielilor bugetare pe sectoare (% din PRB).....	21
Figura 7. Dinamica ratei șomajului (axa din dreapta), numărului șomerilor și locurilor vacante (axa din stânga).	24
Figura 8. Curba Beveridge regională (2010 – 2014) - raportul dintre numărul de locuri vancante și numărul șomerilor.....	25
Figura 9. Evoluția Indicelui Prețurilor de Consum și a inflației de bază, creștere f-a-p, %.....	27
Figura 10. Activitatea de creditare a băncilor din regiune, contribuția la creșterea anuală, %.....	31
Figura 11. Activitatea de atragere a depozitelor a băncilor din regiune, contribuția la creșterea anuală, %	31
Figura 12. Creșterea creditelor și depozitelor noi (% f-a-p) și calitatea portofoliului bancar, %	32
Figura 13. Evoluția comerțului extern cu mărfuri și servicii a regiunii transnistrene, milioane USD	35
Figura 14. Structura geografică a exporturilor Transnistriei pe principalele destinații, % din total	35
Figura 15. Structura exporturilor Transnistriei pe principalele grupuri de produse, milioane USD.....	36

Lista de tabele

Tabelul 1. Indicatorii principali ai bugetului public regional (echivalent în MDL).....	20
Tabelul 2. Repartizarea sectorială a forței de muncă în raioanele de est ale Republicii Moldova (% din populația ocupată).....	23

Mesajele-cheie ale acestei ediții

- Nivelul înalt de deschidere a economiei transnistrene, relevată de faptul că comerțul extern depășește de peste 2 ori volumul economiei locale, determină o vulnerabilitate sporită a regiunii la diverse șocuri externe. În același timp, economia regiunii, pentru a supraviețui, are nevoie acută de piețele externe de desfacere, însă deficitul de cont curent de circa 80% din PIB, denotă carențe de competitivitate și dezechilibre structurale grave. Problema respectivă a devenit și mai relevantă în contextul înrăutății situației economice din Ucraina și Federația Rusă, precum și a incertitudinii cauzate de respingerea de către autoritățile din regiune a Acordului de Asociere semnat de Republica Moldova cu UE. Anume accesul dificil la piețele externe, pe fondul competitivității reduse și a modelului non-durabil de creștere economică vor constitui principalele provocări în viitorul apropiat pentru autoritățile și companiile din regiune.
- Denunțarea Acordului de Asociere cu UE, pe care Republica Moldova, în virtutea suveranității în limitele frontierelor sale constituționale recunoscute internațional, l-a semnat și în interesul Transnistriei, riscă să contribuie, într-o perioadă destul de scurtă de timp, la scumpirea majorității exporturilor cu circa 10%-15%. Aceasta ar putea să se întâmple drept rezultat al anulării de către UE a preferințelor comerciale pentru companiile din regiune de la începutul lui 2016. Dacă aceste pierderi vor putea fi compensate din contul marjelor de profit al companiilor și a eventualei creșteri a suportului financiar din partea Federației Ruse, atunci efectele de lungă durată a neconformării vor fi iremediabile. Acestea țin de izolarea economică definitivă a regiunii odată cu distanțarea tot mai pronunțată de standardele UE, care urmează a fi implementate în partea dreaptă a Nistrului, precum și în Ucraina. În plus, aceasta va contribui la conservarea problemelor sistemice din regiune și, respectiv, la perpetuarea modelului non-durabil de creștere economică.
- Regiunea transnistreană este măcinată de o serie de deficiențe structurale fundamentale, neînlăturarea cărora în viitorul apropiat va compromite definitiv creșterea economică. În ultima perioadă se atestă diminuarea nivelului potențial al economiei, fapt ce implică încetinirea creșterii economice, cauzată preponderent de deprecierea capitalului fix în urma insuficienței de investiții și de risipirea capitalului uman în urma migrației populației. Aceasta se explică, în ultima instanță, de un mediu de afaceri care favorizează un număr mic de întreprinderi mari, în timp ce sectorul întreprinderilor mici și mijlocii rămâne în derivă. Nivelul înalt de concentrare a economiei regiunii, susținut de un suport extensiv, discreționar și netransparent, din partea statului, relevă legăturile apropiate dintre elitele economice și cele politice din regiune. Interdependența strânsă între aceste cercuri de interese creează bariere de intrare pentru noi companii și investiții și formează un front imens de rezistență împotriva oricăror tentative de reformare a economiei. Pe termen scurt și mediu, „împietirea” intereselor economice și politice va fi principala forță care va contribui la perpetuarea monopolurilor și oligopolurilor în diverse sectoare, fapt ce va continua să compromită atractivitatea investițională a regiunii.
- Totuși, legăturile strânse dintre elitele economice și politice vor fi puse la grea încercare de prevederile Acordului de Asociere cu UE, chiar dacă în prima perioadă ambele părți vor denunța acest Acord. Piața comunitară este o una strategică pentru companiile din regiune, reprezentând circa jumătate din exporturile acestora. Respectiv, elitele economice sunt interesate de menținerea și chiar fortificarea prezenței pe această piață, ceea ce vine în contradicție cu vectorul geo-politic diametral opus urmărit de elitele politice. La moment, aceste divergențe de viziuni sunt discutate în mod intens în regiune, companiile fiind îndemnate de către autorități să-și reorienteze exporturile spre alte piețe și, preponderent, spre piața rusească. Totuși, este evident că piața Federației Ruse este incomparabilă, atât după mărime, cât și după structură, cu piața comunitară, și, respectiv, nu va putea compensa în totalitate eventualele pierderi de poziții pe

piața UE a companiilor din regiune. Prin urmare, una din prioritățile imediate care au și o importanță existențială pentru regiune este găsirea unui compromis între interesele economice ale companiilor și cele geo-politice ale autorităților de la Tiraspol.

- Este imposibil de a înțelege motivațiile autorităților și modul cum funcționează economia transnistreană fără a lua în considerație susținerea masivă financiară și politică a regiunii din partea Federației Ruse. Anume datorită acestui suport regiunea reușește să supraviețuiască, contrar tuturor rațiunilor economice. În particular, suportul financiar direct pentru bugetul regiunii permite menținerea unui sector public extensiv, care compensează rata scăzută de ocupare în sectorul real și susține cererea internă. Suplimentar, mai multe proiecte de infrastructură din regiune beneficiază de finanțare din partea Federației Ruse. Totuși, cel mai important instrument utilizat pentru susținerea regiunii este cel energetic, prin intermediul companiei „Tiraspoltransgas-Pridnestrovie”. Deși aceasta beneficiază de gazul natural rusesc (circa 1,0-1,2 miliarde de metri cubi pe an), compania nu plătește pentru gazul consumat. Aceasta permite stabilirea unor tarife pentru populație și agenții economici de circa 10 ori mai mici decât în restul țării, iar banii colectați sunt utilizați pentru menținerea unui sistem de protecție socială generos comparativ cu capacitățile economice ale regiunii. Volumul total de susținere a regiunii din partea Federației Ruse este estimat la circa 500-600 milioane dolari SUA anual. Aceasta a prins autoritățile din regiune într-o capcană motivațională acută: pe de o parte, suportul financiar rusesc a permis camuflarea mai multor probleme structurale fundamentale, soluționarea cărora necesită o viziune pe termen lung, iar pe de altă parte, autoritățile de la Tiraspol nu au dorința și nici capacitatea pentru a elabora și implementa o asemenea viziune. Odată cu posibila înrăutățire a situației economice și demografice din regiune, necesitățile de finanțare din partea Federației Ruse vor crește, astfel încât, supraviețuirea economiei transnistrene va depinde din ce în ce mai mult de bunăvoința politică a Moscovei.
- Suportul financiar, politic și energetic rusesc, în paralel cu preferințele comerciale autonome din partea UE (care vor rămâne valabile pentru regiune până la finele lui 2015), au creat iluzia unei poziții destul de confortabile pentru companiile și autoritățile locale. Astfel, companiile pot exporta spre UE fără taxe vamale și, în același timp, beneficiază de avantaje competitive grație tarifelor reduse la resursele energetice, precum și de ajutor direct din partea autorităților din regiune. Pe parcursul ultimilor ani, aceasta a permis crearea de locuri de muncă, majorarea salariilor și acumulări la bugetul regional, precum și extinderea prezenței companiilor din regiune pe piața comunitară. Odată cu intrarea în vigoare a Acordului de Asociere, preferințele comerciale din partea UE vor fi condiționate de o serie de reforme care, pe termen scurt, obligă autoritățile din regiune să părăsească această „zonă de confort”, iar companiile să depună eforturi suplimentare pentru a se conforma cu standardele UE. În aceste circumstanțe, autoritățile, împreună cu grupurile oligarhice care controlează principalele companii din regiune, întreprind acțiuni pentru a menține poziția de status quo: menținerea preferințelor comerciale autonome pentru regiune, fără asumarea obligațiilor stipulate în Acordul de Asociere. Până la finele lui 2015, când expiră preferințele comerciale extinse doar pentru regiunea transnistreană, subiectul menținerii status-quo-ului versus implementarea prevederilor Acordului va constitui un subiect central de discuții între autoritățile de la Chișinău, Tiraspol și Bruxelles.
- Una din constrângerile esențiale pentru companiile din regiune este accesul la finanțare. Din cauza izolării sistemului bancar transnistrean de cel din dreapta Nistrului, dar și urmare a problemelor structurale din sistem (transparența scăzută, reglementare neclară, concentrarea înaltă a sectorului etc.), băncile din regiune nu au acces la finanțare, iar creditele acordate de acestea sunt foarte scumpe. Drept rezultat, penetrarea sistemului bancar în economie este foarte redusă, iar băncile nu exercită pe deplin funcția de intermediere financiară. Mai mult decât atât, pe parcursul ultimelor luni, costul real al creditelor a crescut pe fondul tendințelor dezinflaționiste, fapt ce urmează să afecteze și mai mult accesul companiilor și populației la surse de finanțare. În

contextul în care companiile din regiune, în special cele mici și mijlocii, simt o necesitate acută de investiții, în special pentru a-și moderniza sistemele de producere pentru a face față standardelor europene/internaționale, facilitarea accesului la credite are o importanță colosală. În lipsa unei voințe politice clare la nivel local pentru reforma sistemului și armonizarea acestuia cu cel din dreapta Nistrului, problemele respective vor perpetua și în viitorul apropiat. Aceasta va afecta esențial flexibilitatea majorității companiilor din regiune în a se ajusta noilor realități economice ce vor urma implementării Acordului de Asociere cu UE, cele mai favorizate fiind companiile mari cu legături directe în administrațiile de la Tiraspol și Moscova.

- Soluționarea conflictului transnistrean va fi posibilă doar atunci când vor fi îndeplinite concomitent cel puțin 2 condiții: (i) în ambele părți va exista o dorință politică fermă; (ii) economia din dreapta Nistrului va fi suficient de robustă pentru a absorbi deficiențele și datoriile acumulate în economia din dreapta Nistrului. Pe termen scurt și chiar mediu, nu există premise pentru a asigura ambele condiții. În primul rând, în regiunea transnistreană lipsește voința politică pentru reintegrarea țării, autoritățile de la Tiraspol urmărind un vector strategic diametral opus celui urmărit de autoritățile din Chișinău. În plus, nici în partea dreaptă a Nistrului nu există o voință politică consolidată în acest sens, având în vedere riscul intrării în Parlament a forțelor politice cu viziuni pro-ruse și euro-sceptice pronunțate susținute de electoratul din regiunea Transnistreană, dar și de UTA Găgăuzia și mun. Bălți. În al doilea rând, economia moldovenească este, și va rămâne în viitorul apropiat, prea slabă pentru a putea prelua obligațiunile de plată rezultate după reintegrarea ipotetică a țării. Acestea țin preponderent de:
 - o creșterea automată a numărului de pensionari și, respectiv, presiuni majore asupra Bugetului de Asigurări Sociale de Stat, care este deja deficitar;
 - o acoperirea deficitului bugetar înalt din regiune, având în vedere că și la nivel național balanța finanțelor publice este deficitară, iar accesul la finanțarea acestui deficit este foarte restrâns;
 - o consolidarea activelor oficiale de rezervă a BNM, în contextul în care rezervele „Băncii Republicane Nistrene” sunt de peste 5 ori mai mici comparativ cu minimul necesar, fapt ce ar putea să se transpună în deprecierea leului moldovenesc;
 - o armonizarea sistemelor de infrastructură a calității, având în vedere faptul că, pe parcursul ultimilor ani, autoritățile din regiune au adoptat standarde rusești, iar cele de la Chișinău – standarde comunitare;
 - o ajustarea tarifelor pentru resursele energetice și serviciile comunale, în contextul în care la moment acestea sunt de circa 10 ori mai mici comparativ cu cele din dreapta Nistrului;
 - o nu ultima și, de fapt, cea mai importantă, problemă ține de stocul datoriei la gazul natural importat din Federația Rusă 4,5 miliarde dolari SUA.
- În ipoteza implementării ajustărilor respective într-o perioadă de 10 ani, costurile pentru economia națională s-ar putea ridica la 20%-25% din PIB anual, fapt ce nu este durabil în contextul vulnerabilităților economice existente, făcând reintegrarea țării, pe termen scurt și mediu, o sarcină imposibilă.

Sumar executiv

Economia politică transnistreană

Reformele structurale și instituționale care au fost implementate în ultimele două decenii în regiunea transnistreană au fost modelate pentru a fi spre beneficiul unui număr foarte mic de actori din sfera economică și politică. Elementele economiei de piață conviețuiesc cu intervenții arbitrare și de proporții ale politicului în economie. A rezultat un sistem economic fracturat, bazat pe câteva întreprinderi-gigant, competitivitatea cărora se bazează pe gazul natural livrat de Federația Rusă la prețuri subvenționate. În același timp, sectorul IMM-urilor este foarte plătând, făcând întreaga economie regională extrem de vulnerabilă la șocurile externe. Interesele elitelor politice de a izola regiunea tot mai mult de Republica Moldova și Uniunea Europeană au ajuns în conflict acut cu interesele elitelor de business de a-și garanta accesul la cât mai multe piețe de desfacere, dintre care cea europeană și moldovenească sunt cele mai importante. Izolarea geografică a regiunii, integrarea europeană tot mai fermă a Republicii Moldova și renunțarea Kievului, în contextul conflictului ruso-ucrainean, la politica de neutralitate pozitivă față de Transnistria - toate acestea vor dicta schimbări importante în vectorul extern al regiunii și, gradual, vor impune renunțarea la spiritul confruntării cu Chișinăul.

Oferta internă

Perpetuarea deficiențelor structurale și expunerea înaltă la riscurile externe au determinat erodarea continuă a economiei regiunii. Zona transnistreană cunoaște o dezvoltare socio-economică sinuoasă, iar economia locală și-a diminuat considerabil potențialul de creștere. Pentru regiune este caracteristică scăderea continuă a ritmurilor naturale de creștere, care s-au redus de la 5,1% în 2005 la 2,1% în 2013. Sectoarele economice au o evoluție volatilă, iar perspectivele de creștere pe termen mediu sunt modeste. Pe termen scurt factorii externi, precum recesiunea din Ucraina și temperarea creșterii în Federația Rusă, vor avea efecte certe asupra economiei regiunii. Influența riscurilor externe va fi amplificată de menținerea dezechilibrelor structurale interne. Pe termen lung, reticența autorităților de la Tiraspol de a implementa prevederile Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană ar putea deteriora competitivitatea de preț a mărfurilor exportate din regiune. Totodată, incompatibilitatea normelor tehnice din regiune cu cele europene, care vor fi aplicate pe restul teritoriului Republicii Moldova, va avea un efect mai grav și ar putea compromite exporturile companiilor din regiunea transnistreană pe piața comunitară.

Cererea internă

Cererea internă este puternic dependentă de fluxurile financiare provenite din Rusia, ce se referă la imensul suport financiar acordat regiunii, precum și la veniturile remise de emigranți, care preponderent lucrează în Federația Rusă. Aceste fluxuri alimentează investițiile, orientate, preponderent, spre obiecte de infrastructură socială, susțin un sistem bugetar și de protecție socială relativ generos și, respectiv, stimulează consumul populației. Dacă suportul politic rusesc va continua, cererea din regiune se va menține constantă. Totuși, aceasta va camufla problemele structurale interne, menținându-se un model de creștere economică non-durabil și vulnerabil la șocuri externe. Astfel, pe fondul dificultăților economice din Rusia și Ucraina, se poate diminua cererea externă pentru produsele exportate din regiune. Totuși, principalele riscuri asociate cu cererea externă provin din creșterea decalajelor dintre infrastructura calității din regiune și cea din partea dreaptă a Nistrului, precum și Ucraina, care vor continua să implementeze standardele UE de calitate, incompatibile cu cele aplicate în regiune.

Piața muncii

Dinamica de pe piața muncii din regiunea transnistreană în T1:14 s-a încadrat în tendințele conturate în ultimii ani. Astfel, a avut loc diminuarea ratei șomajului cu 0,2 p.p. f-a-p până la 3.5% și redistribuirea intersectorială a forței de muncă din contul sectorului industrial. Totuși, gradul de utilizare a forței de

muncă este foarte jos, rata de ocupare fiind în jur de 33% - ceva mai mică decât cea din dreapta Nistrului, relevând un amplu fenomen de migrație și informalitate. În același timp, ajustarea structurală a pieței muncii are loc extrem de lent, sectorul public continuând să joace rolul dominant în angajarea forței de muncă, datorită cererii scăzute din partea sectorului real al economiei. Astfel, problemele cadrului instituțional și a climatului de afaceri diminuează cererea de forță de muncă, stimulând migrația externă și repartizarea suboptimă între ramurile economice.

Finanțele publice

Sistemul de finanțe publice din regiunea transnistreană se află într-o stare critică, deficitul bugetar fiind planificat la 13,2% din PIB pentru 2014. Principala provocări țin de baza impozabilă îngustă, nivelul înalt de informalizare a economiei și capacitățile reduse de colectare a taxelor și impozitelor. O altă constrângere fundamentală derivă din tendințele demografice alarmante din regiune, cuplate cu un fenomen amplu de emigrare a populației cu vârsta aptă de muncă. Astfel, în 2014 pentru prima dată, numărul de pensionari a depășit numărul de angajați în sectorul real al economiei, fapt ce sporește obligațiunile de plată a pensiilor, care sunt mult mai înalte față de cele din dreapta Nistrului, și reduce veniturile la buget. Efectul combinat al acestor procese rezultă în deficitul exagerat al bugetului de asigurări sociale în mărime de 36% din cheltuieli în 2014, domeniul dat contribuind cel mai mult la deficitul bugetului consolidat din regiune. În același timp, capacitățile administrative de a micșora deficitul bugetar sunt reduse, din cauza comprimării bazei fiscale din ultima perioadă și instrumentarului fiscal redus (inclusiv, neaplicarea TVA). În ultima perioadă autoritățile din regiune au întreprins anumite acțiuni pentru a atenua dezechilibrele fiscale optimizând cheltuielile în unele domenii. Totuși, aceste eforturi sunt insuficiente deoarece nu sunt însoțite de reforme structurale și instituționale care să contribuie la eficientizarea administrării banilor publici.

Prețuri

Creșterea prețurilor, pe parcursul ultimelor luni, a temperat, pe fondul răcirii consumului, dar și încetinirii activității creditare și economice. Tendințele dezinflaționiste au mai fost cauzate și de menținerea, în mod artificial, a stabilității „rublei” transnistrene față de valutele de referință, dar și a tarifelor la serviciile comunale, care rămân a fi de circa 10 ori mai mici comparativ cu cele aplicate în partea dreaptă a Nistrului. În general, sistemul de prețuri reglementate din regiune urmărește mai mult obiective sociale, decât economice, fapt ce împiedică companiile să se modernizeze și distorsionează cadrul concurențial. Diminuarea ratei inflației din ultimele luni a contribuit la creșterea ratelor reale la creditele bancare, fapt ce afectează și mai mult accesul companiilor și populației la credite. Contrar logicii economice convenționale, „Banca Republicană Nistreană” a înăsprit politica monetar-creditară, fapt ce ar putea avea repercusiuni negative asupra activității creditare a băncilor comerciale. În contextul dezechilibrelor economice majore din regiune și a nivelului limitat de rezerve deținute de „Banca Republicană Nistreană”, este necesară ajustarea politicii monetare și valutare la constrângerile economice existente. Mai mult decât atât, tendințele dezinflaționiste din regiune permit o depreciere graduală a „rublei” transnistrene fără implicații negative majore asupra veniturilor populației. Principala prioritate și provocare, în același timp, pentru autoritățile din regiune, ține de asigurarea unei tranziții a sistemului de prețuri și tarife reglementate de la unul pliat pe obiective sociale, la cel durabil, bazat pe raționamente economice.

Sistemul bancar

Sistemul bancar din regiune este relativ bine capitalizat și lichid, fapt ce îi asigură o relativă stabilitate în contextul intern și externe volatil. Totuși, această stabilitate camuflează o serie de deficiențe structurale grave care creează riscuri pentru viitorul apropiat și periclitează accesul la finanțe și creșterea economică în regiune. Astfel, pe fondul creșterii ratelor reale la credite și a înrăutățirii situației economice interne și din spațiul CSI (preponderent, Rusia și Ucraina), activitatea de creditare a băncilor din regiune a încetinit constant pe parcursul ultimelor luni, contribuția principală aparținând creditelor corporative. În același timp, s-a înrăutățit calitatea portofoliului de credite bancare din cauza agravării situației financiare la mai multe companii debitoare. Izolarea sistemului bancar din regiune de cel național, accesul limitat al

băncilor la resursele de finanțare, instabilitatea economică și politică din regiune, nivelul înalt de concentrare și lipsa de transparență privind activitatea băncilor vor compromite și pe viitor credibilitatea și dezvoltarea sistemului bancar. Aceasta va lovi asupra întreprinderilor mici și mijlocii, majoritatea din care nu beneficiază de „protecție” politică și care au nevoie de investiții pentru modernizare și dezvoltare. Necesitatea facilitării accesului întreprinderilor la credit devine și mai stringentă în contextul semnării Acordului de Asociere cu UE. Astfel, pentru a beneficia de prevederile Acordului, companiile exportatoare urmează să-și modernizeze procesele de producție în corespundere cu standardele comunitare – efort care necesită importante resurse financiare care pot fi disponibilizate numai de către un sistem bancar robust și funcțional.

Comerțul extern

Evoluția sinuoasă a comerțului extern al Transnistriei din ultimii zece ani reflectă o bază economică îngustă, probleme mari de competitivitate și o vulnerabilitate acută față de vicisitudinile piețelor externe. În anul 2013 nivelul exporturilor încă nu recuperase nivelul pre-criză din 2008, însă anul 2014 a început pe o notă mult mai pozitivă: în ianuarie-mai exporturile au crescut cu circa 60%, dezavuând argumentul unei preținse izolări economico-comerciale a Transnistriei din partea Kievului și Chișinăului. În mod remarcabil, partea cea mai importantă a creșterii o reprezintă exporturile către UE, în special România și Polonia. Regiunea continuă să nu plătească pentru gazul importat din Federația Rusă, escaladând datoria externă a regiunii. Pe viitor, datoria dată, chiar dacă nu este parte a datoriei publice, ci una pur comercială, ar putea să fie unul din barierele principale care vor trebui de depășit în orice model de reglementare a conflictului. Ținând cont de imperativele geo-economice esențiale ale regiunii - asigurarea accesului la piețele de desfacere externe și securizarea importurilor - aderarea plenară la Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător pe care Republica Moldova urmează să o instituie cu UE este o oportunitate pe care regiunea nu trebuie să întârzie să o valorifice.

Capitolul 1. Economia politică transnistreană

Primul capitol al acestei publicații radiografiază particularitățile esențiale ale economiei politice a Transnistriei, scoate în evidență cei mai importanți jucători regionali și interesele acestora, identifică cele mai importante tendințe politico-economice și felul în care tendințele obiective vor interacționa cu interesele interne și externe pentru a influența viitorul regiunii.

Analiza situației și a principalelor tendințe

Cetatea medievală din orașul Bender (Tighina) simbolizează starea de spirit dominantă în Transnistria. După faza activă a conflictului din anul 1992, pe parcursul a mai bine de două decenii, populației din regiune i-a fost cultivat sentimentul aflării sub stare de asediu continuu, imperativul primordial insuflat opiniei publice fiind cel de a rezista cu orice preț. Între timp, motivele care au declanșat conflictul fie au dispărut, fie s-au demonstrat a fi imaginare – în Republica Moldova ideea unirii cu România nu este parte a *mainstream*-ului politic, drepturile minorităților etnice sunt respectate, limba rusă este utilizată pe larg în toate sferele sociale. Însă o bună parte din populația transnistreană mai continuă să creadă că dușmanii sunt *ad portas*, singurul aliat fiind Rusia, dar și aceasta prea departe.

Acest sindrom al „cetății asediate” a permis elitelor politice încă din perioada timpurie să influențeze climatul politico-economic din regiune într-un sens favorabil propriilor interese. Reformele structurale și instituționale au fost în mare parte mimate, fiind modelate spre beneficiul unui număr mic de actori afiliați puterii de facto. Urmare a câteva runde de privatizare opacă, principalele active din regiune au fost preluate de investitori afiliați puterii din Rusia sau din jurisdicții obscure. Uzina Metalurgică Moldovenească și Uzina de Ciment de la Râbnîța au ajuns în proprietatea grupului „Metalloinvest”, aflat în proprietatea lui Alisher Usmanov, unul dintre cei mai bogați oameni din Federația Rusă. Centrala Electrică Regională Moldovenească de la Kuciurgan, trecând prin mâinile unor proprietari interpuși, până la urmă a ajuns în proprietatea Inter RAO EAS, conglomerat rus afiliat Kremlinului. Fabrica de textile „Tirutex” este în proprietatea grupului „Sheriff”, controlat de un businessman local. Însuși grupul „Sheriff” a apărut și a evoluat în cel mai mare proprietar imobiliar, de supermarketuri și benzinării datorită afilierii cu Igor Smirnov, fostul președinte al Transnistriei. Astfel, prosperitatea regiunii, la modul propriu, depinde de deciziile adoptate de câțiva businessmeni.

Împărțirea de proprietăți și construcția de imperii financiar-economice s-au petrecut fără o mare opoziție din partea altor actori din regiune și fără un beneficiu material esențial pentru populație. Sentimentul aflării sub asediu a temperat firavele porniri contestatate din partea populației sau opoziției, iar serviciile speciale au fost foarte eficiente în izolarea și anihilarea oricărui insule de nemulțumire în regiune. Conflictul și porozitatea frontierelor a oferit un paravan excelent pentru ca cei care au condus secesiunea regiunii să ofere monopoluri care să le asigure prosperitatea individuală.

Totuși, în mod firesc, interesele elitelor politice și a celor economice în timp au evoluat în mod divergent, iar azi sunt în mare măsură contradictorii. Mesajele elitelor politice tot mai des se ciocnesc de realitatea economică: „blocada economică moldovenească” anunțată de politicienii de la Tiraspol a ajutat, miraculos, la creșterea cu 60% a exporturilor în primele cinci luni ale anului 2013. Disonanță cognitivă puternică o produce și decizia de unire cu Rusia pe fundalul dependenței comerciale foarte strânse de Uniunea Europeană. Or, realitățile actuale sunt departe de cele din 2006, când a fost desfășurat referendumul din regiune, rezultatele căruia nu au fost recunoscute de comunitatea internațională.

Proгноze și provocări pe termen scurt și mediu

Din punct de vedere instituțional, sistemul economic al regiunii întrunește elemente specifice unei economii centralizate, dar și unele comune pentru o economie de piață. Autoritățile au un rol foarte important în stabilirea nivelului de prețuri, ceea ce, în alte circumstanțe, ar fi dus la apariția deficitului și piețelor negre. Aceste circumstanțe țin, în primul rând, de subvențiile la energie, ajutorul umanitar și suportul financiar direct pe care Federația Rusă le oferă regiunii. Cât timp va mai oferi Rusia acest suport, în situația în care Republica Moldova se îndreaptă tot mai mult spre UE, iar Transnistria nu mai poate servi ca „piatra de moară” care să rețină revirimentul geopolitic al Moldovei – rămâne o mare întrebare.

Industria are rolul-cheie pentru economia transnistreană, generând circa 25% din PIB. Sectorul industrial arată însă ca un arhipelag economic, cele 4 întreprinderi gigant dominând peste un sector de IMM-uri foarte lănced. Iar factorul-critic care asigură competitivitatea a 3 din cei 4 giganți industriali este prețul foarte mic al gazului livrat de Federația Rusă. Alături de altele, gazul subvenționat face mult mai ieftin cimentul produs la Râbnîța decât cel produs în dreapta Nistrului la Rezina.

Angajând numai 5% din populație, agricultura generează o cotă respectabilă de 5-6% din PIB. Avantajele esențiale ale sectorului țin de fitotehnie, în timp ce în cazul produselor animaliere, nivelul de autosuficiență pentru unele produse – carne, lapte - este sub nivelul critic de 33%. Sectorul are un mare potențial, iar integrat cu industria alimentară și a băuturilor, agricultura poate să compenseze pe viitor, vicisitudinile economice cauzate de instabilitatea industriei grele.

În ultimii 4-5 ani sectorul serviciilor a urmat o tendință de diversificare sub aspectul ramural și de reducere a rolului serviciilor publice în favoarea celor oferite pe piața liberă. Cât de liberă este realmente această piață rămâne însă o întrebare deschisă, majoritatea ramurilor economice sunt controlate de monopoluri, dintre care cel mai influent este grupul „Sheriff” (supermarketuri, benzinării, construcții).

Dezechilibrele macroeconomice (deficitul comercial, deficitul bugetului) sunt colosale. Deficitul bugetar în 2012 a atins 10% din PIB, iar în urma unor măsuri austere, în 2013 a fost redus la 6%. Deficitul comercial este la nivelul de 100% din PIB. În alte condiții, asemenea dezechilibre ar fi nesustenabile. Aceste alte condiții sunt exact cele menționate mai sus, fiind asigurate de Federația Rusă.

Trei metamorfoze esențiale care s-au produs recent în regiune vor altera substanțial „echilibrul” la care a ajuns conflictul transnistrean și vor reduce esențial nivelul de confort pentru elitele politice din regiune.

- Conflictul dintre Rusia și Ucraina a dus la schimbarea cardinală a atitudinii puterii de la Kiev față de regiunea transnistreană, în special după ce a fost demonstrată implicarea unor cetățeni din regiune în evenimentele sângeroase din Odessa de la 2 mai 2014. Care va fi noua politică încă rămâne un subiect deschis, dar în mod clar aceasta nu va mai alimenta aspirațiile etatiste ale Transnistriei.
- Anexarea de către Federația Rusă a Crimeii a reanimat îngrijorările țărilor est-europene (Polonia, țările Baltice, România), vizavi de politica revanșardă rusă și temerile acestora pentru securitatea lor națională. După aproape două decenii de ignoranță și complacere a Europei și Statelor Unite ale Americii în legătură cu conflictul transnistrean, acum acesta este văzut într-o nouă lumină, mai ales ținând cont de faptul că Federația Rusă menține prezența militară în Transnistria. Identificarea unei soluții durabile pentru acesta a devenit brusc un subiect prioritar pe agendele țărilor occidentale.
- Prin asocierea politică și liberalizarea comerțului cu UE, Republica Moldova a ajuns la o etapă calitativă nouă în procesul său de integrare europeană. În plus, liberalizarea de către UE a regimului de vize pentru cetățenii moldoveni pune în nouă lumină avantajele cetățeniei moldovene. Brusc, a crescut numărul de solicitări din partea transnistrenilor pentru pașapoarte biometrice. Este la discreția autorităților din regiune să beneficieze din plin de toate oportunitățile integrării europene sau, din contra, să se izoleze și mai tare. Orice decizie va schimba în mod cardinal setul de motivații pentru jucătorii din regiune.

Recomandări de politici

- Menținerea status quo-ului, adică a conflictului „înghețat”, implică multe costuri și riscuri pentru ambele părți, mult mai serioase decât ar părea la prima vedere. Or, rezervele de toleranță din partea actorilor internaționali vizavi de lipsa unei frontiere între două teritorii care au sisteme legale, economice și instituționale diferite nu sunt infinite. Deși această stare de lucruri este favorabilă unor cercuri înguste de pe ambele maluri ale Nistrului, precum și unor actori internaționali care nutresc himere geopolitice față de regiune, perpetuarea stării actuale de lucruri nu este în interesul oamenilor simpli.
- Pentru Transnistria, status quo-ul înseamnă perpetuarea stării de incertitudine, izolarea sa internațională, costuri mari de finanțare și funcționare sub potențial a economiei regionale. În aceste condiții, tendințele demografice negative și emigrarea, care au luat turajii amenințătoare în ultimul deceniu, în cel mai bun caz nu vor ranversa, compromițând viitorul demografic al regiunii deja la orizontul anilor 2040-2050, prin scăderea populației cu circa 45-50%. Nu este clar dacă Federația Rusă, a cărei situație economică internă devine tot mai șubredă, va mai rămâne pentru mult timp la fel de generoasă față de regiune cum a fost până în prezent.
- Pentru Moldova, perpetuarea conflictului semnifică continuarea blocajelor în afirmarea sa ca stat suveran și „complet”, premii de risc mari percepute de băncile internaționale pentru finanțarea proiectelor investiționale pentru Moldova și compromiterea eforturilor de reducere a rolului economiei informale și combatere a corupției. Totodată, conflictul poate fi cea mai mare barieră în calea aderării la Uniunea Europeană, vector anunțat de autorități.
- În urma unor referendumuri, care nu au fost recunoscute ca fiind democratice de către comunitatea internațională, populația din Transnistria a decis urmarea cursului spre independență și spre unificarea cu Federația Rusă. Dar poate oare Transnistria să-și asigure o independență reală? Mai degrabă nu, deoarece aceasta nu se poate autoîntreține economic, având o structură perimată, necompetitivă și integral dependentă de subvențiile directe și indirecte din partea Federației Ruse. Situația și perspectivele demografice ale regiunii sunt deprimante. Izolarea sa terestră complică menținerea unor coridoare de aprovizionare din partea Federației Ruse, iar înrăutățirea relațiilor dintre Rusia și Ucraina doar va înăspri regimul de control din partea Ucrainei.
- A doua întrebare, este oare consistentă dorința aderării la Federația Rusă cu realitatea economică? Din nou, răspunsul ar putea fi dezolant pentru adepții acestui curs. Deși ideologic și sentimental populația este orientată spre Rusia, supraviețuirea economică a regiunii este integral dependentă de accesul la piețele de desfacere moldovenească și europeană. Împreună, acestea asigură circa 80% din încasările valutare ale regiunii din exporturi. Elitele economice sunt la curent cu aceste realități și nu este de mirare că se observă o intensificare a tensiunilor dintre businessul mare și mijlociu și adepții politicii de continuare a auto-izolării regiunii.
- Astfel, cele două maluri ale Nistrului sunt sortite să fie împreună. Acesta este dictatul istoriei și geografiei, urmând doar ca cele două maluri să identifice modelul optimal de conviețuire. Este clar că un model durabil de soluționare va fi greu de formulat, iar costurile reunificării, în orice caz, vor fi mari. Dacă vor conștientiza însă imperativele geografice și realitățile economice, viitoarele elite politice de la Chișinău și Tiraspol vor trebui să facă mai multe pentru a apropia Transnistria de Republica Moldova. A trecut timpul retoricii „de tranșee”.

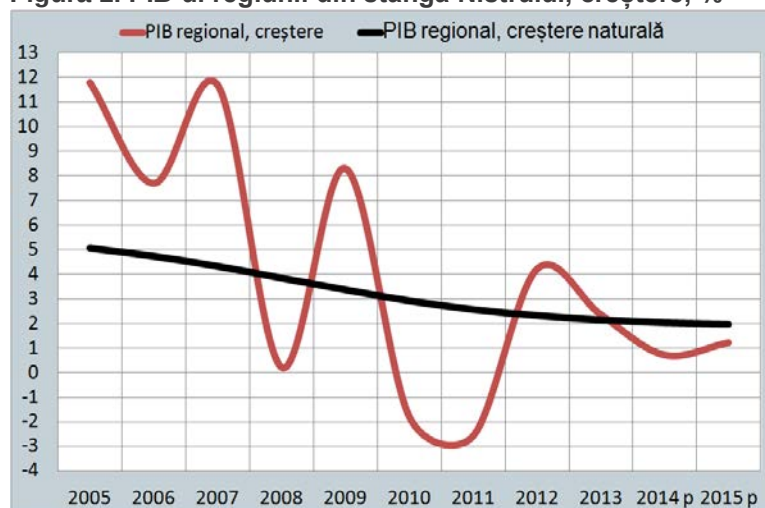
Capitolul 2. Oferta internă

În pofida unui an agricol favorabil și a bazei mici de comparație, economia regiunii avansează destul de lent. Aceasta se datorează dezechilibrelor economice interne, dar și expunerii majore la șocurile externe. Totodată, din cauza erodării stocului de capital și a migrației peste hotare, economia se află la limita potențialului de dezvoltare, fapt ce va submina creșterea economică în anii următori. Principalele provocări pe termen scurt și mediu țin de atenuarea dezechilibrelor economice și fiscale, consolidarea competitivității companiilor din regiune, precum și menținerea accesului pe piața UE în condițiile neimplementării prevederilor Acordului de Asociere.

Analiza situației și a principalelor tendințe

În 2013 Produsul Intern Brut (PIB) al regiunii din stânga Nistrului s-a majorat cu 2,35%, acesta fiind un indicator mult mai mic comparativ cu situația din dreapta Nistrului (8,9%). Cu toate acestea, avansul respectiv a permis atingerea și, chiar, depășirea cu 2% a nivelului PIB înregistrat în 2009. În pofida acestui rezultat, regiunea cunoaște o dezvoltare economică sinuoasă - evoluție ce indică asupra vulnerabilității economiei transnistrene (Figura 1). Reducerea continuă a ratelor naturale de creștere¹ denotă că regiunea se află la limita potențialului de dezvoltare, în rezultat pe termen mediu avansarea economică va fi modestă și va alterna în jurul valorii de 1%. Agravarea situației este determinată, preponderent, de contractarea drastică a industriei, ramură ce reprezintă pilonul de bază al economiei regiunii. Sub aspect structural, acest sector și-a redus ponderea în PIB cu 11,6 puncte procentuale în perioada 2008-2013, fapt cauzat, în ultima instanță, de competitivitatea scăzută a majorității întreprinderilor ce activează în regiune.

Figura 1. PIB-ul regiunii din stânga Nistrului, creștere, %

Sursa: „Ministerul dezvoltării economice” din regiunea transnistreană, estimările EXPER-GRUP

Agricultura. Sectorul are o importanță secundară pentru economia regiunii. Ponderea agriculturii în PIB este mult mai mică comparativ cu cea din restul țării. În 2013 agricultura a atins o pondere de 5,72% în PIB, ceea ce reprezintă nivelul maxim pentru perioada 2009-2013. Sectorul este puternic dependent de condițiile climaterice și, astfel, are o dinamică oscilatorie. În acest sens, sunt revelatori anii 2012 și 2013: în 2012 din cauza temperaturilor ridicate agricultura s-a contractat cu 31,1%, iar în 2013 datorită unor

¹ Rata naturală de creștere a fost calculată în baza datelor privind PIB-ul potențial al regiunii. PIB potențial a fost estimat prin utilizarea filtrului Hodrick-Prescott.

condiții climaterice favorabile producția sectorului a crescut cu 85% comparativ cu anul precedent. În pofida, multiplelor și amplelor variații, volumul producției agricole în 2013 s-a majorat cu 69,7% față de anul 2009. Anul 2014 a demarat reușit și sectorul agricol a avansat cu 21,5% f-a-p. Acest rezultat a fost determinat de creșterea producției vegetale cu 65,5% f-a-p.

Sub aspect structural sectorul este dominat de organizațiile agricole mari, ce au fost moștenite din perioada sovietică și care nu și-au schimbat cardinal modul de funcționare – în 2013 aceste întreprinderi au asigurat 62,7% din volumul producției agricole. Fermierii și arendatorii au un rol minor, iar în 2013 au produs doar 7,3% din volumul producției agricole. În același timp, circa o treime din producția agricolă a fost generată de gospodăriile populației.

Industria. Pe parcursul ultimilor ani, sectorul a cunoscut un regres considerabil cauzat de nivelul scăzut de competitivitate, diversificarea slabă a piețelor de desfacere și problemele structurale persistente (concurență imperfectă, mediu de afaceri împovărat, accesul limitat la surse de finanțare). În perioada 2008-2013 industria a trecut prin 3 valuri de recesiune, în rezultat valoarea producției industriale din 2013 constituia doar 61,9% din nivelul înregistrat în 2007 (în T1:14 sectorul s-a contractat comparativ cu T1:08 cu 32%). După căderea de 17,7% în 2013, industria a început promițător anul 2014 și a înregistrat o creștere de 33,4% f-a-p în T1:14. Totuși rezultate pozitive nu au fost înregistrate pentru toate ramurile industriale și în mai multe sectoare s-au atestat descreșteri. În linii mari, avansarea din T1:14 a fost, practic, integral asigurată de saltul din metalurgie, ramură ce s-a majorat de 102,6 ori f-a-p și a contribuit cu 35% la creștere. Ascensiunea în această ramură s-a datorită reluării activității Uzinei Metalurgice Moldovenești din Râbnîța, care pe parcursul primelor 3 trimestre din 2013 practic a stagnat. Alte sub-sectoare, printre care: industria lemnului, industria materialelor de construcție, industria alimentară au avut ritmuri de creștere mari, dar contribuția acestor ramuri la ascensiunea din T1:14 a fost minoră. În același timp, industria chimică, electrotehnică, poligrafică și cea constructoare de mașini au cunoscut descreșteri, iar sectorul energetic a stagnat.

Volatilitatea din ultimii ani denotă faptul că industria regiunii este foarte fragilă și vulnerabilă. Activitatea mai multor sub-sectoare este, practic, integral asigurată de funcționarea unor întreprinderi-gigant, cum ar fi: Centrala Electrică Regională de Stat de la Cuciurgan (CERS Moldovenească), Uzina Metalurgică de la Râbnîța, Uzina de Ciment de la Râbnîța, Tirotext (fabrică de textile), Tighina (fabrică de încălțăminte), Litmaș (Uzina de turnat metal), în timp ce ponderea IMM-urilor în producția industrială este infimă. Drept rezultat, nu există o concurență funcțională care ar motiva agenții economici să se perfecționeze, fapt agravat și de mecanismele non-transparente și arbitrare de acordarea a ajutorului de stat și a diferitor preferințe fiscale pentru unele întreprinderi. Totodată, aceasta expune economia regiunii la activitatea acestui grup restrâns de întreprinderi, astfel încât sistarea activității „uriașilor” afectează nu doar funcționarea sub-sectoarelor, ci reduce și performanța întregii industrii. Spre exemplu, în 2013 suspendarea funcționării Uzinei Metalurgice de la Râbnîța, a cauzat scăderea producției metalurgice cu 51,5%. În același timp, industria beneficiază de o susținere extensivă din partea statului, care este vitală pentru activitatea sectorului (prețul plătit pentru gazele naturale este de circa 10 ori mai mic comparativ cu prețul perceput în partea dreaptă a Nistrului). De altfel, sistarea activității Uzinei Metalurgice de la Râbnîța a fost cauzată de înăsprirea politicii tarifare: în 2012 autoritățile de la Tiraspol au decis majorarea tarifului la gaz pentru întreprinderi cu 70 USD.

Totodată, în pofida, nerecunoașterii politice, regiunea este bine ancorată în sistemul relațiilor comerciale externe. Mărfurile fabricate în regiune sunt exportate atât pe piețele estice (în T1:14, 33% din exporturi au fost orientate spre Rusia și Ucraina), cât și cele vestice (în T1:14, 60,5% din produsele exportate au fost livrate în statele UE). Deteriorarea relațiilor cu partenerii externi și cu cei din zona din dreapta râului Nistru comportă riscuri serioase pentru economia regiunii. Experiența anului 2013, caracterizată prin contractarea sectorului energetic cu 26%, cauzată de reducerea procurărilor de energie electrică de către malul drept și de sistarea exportului către România, vine să susțină această afirmație.

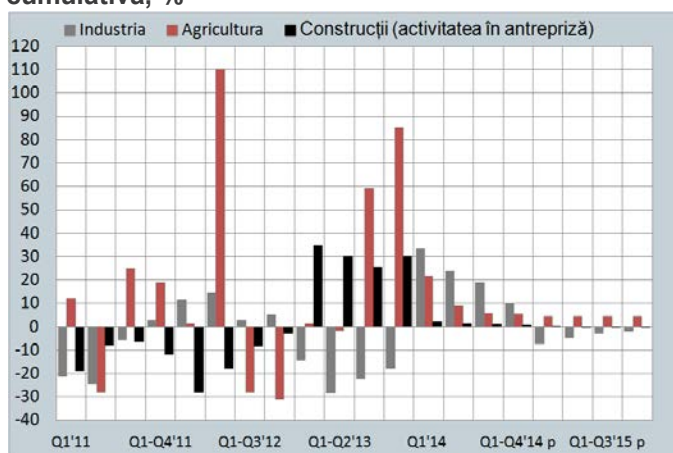

Servicii. Pe parcursul ultimilor ani, acest sector și-a mărit considerabil ponderea în economia regiunii. În perioada 2008-2013 cota serviciilor în PIB-ul regiunii s-a majorat de la 53,6% la 66,1%. Totuși această „extindere” a fost cauzată, nu atât de ascensiunea sectorului serviciilor, cât de regresul industriei. În general, componentele sectorului de servicii au înregistrat evoluții contradictorii. Transportul de mărfuri a avansat continuu și în 2013 volumul mărfurilor transportate a crescut cu 23,4% comparativ cu 2009, iar majorarea față de 2012 a fost de 9,6%. În același timp, construcțiile nu au evoluat la fel de stabil. După o creștere în 2010, lucrările în antrepriză s-au diminuat doi ani consecutiv, însă saltul de 30,1% realizat în 2013 a devansat efectele recesiunii. În rezultat, volumul lucrărilor în antrepriză realizate în 2013 au depășit cu 13,3% nivelul înregistrat în 2009. După ritmuri de creștere înalte din 2013, în T1:14 lucrările în antrepriză au avansat doar cu 2%. Un impuls esențial la dinamizarea sectorului construcțiilor a fost asigurat de proiectele infrastructurale demarate cu susținerea financiară din partea Federației Ruse.

Previziuni și provocări pe termen scurt și mediu

- Economia regiunii se află într-o zonă apropiată de hotarul posibilităților de producție. Acest fapt va cauza o dinamică economică lentă pe termen mediu. Astfel, anticipăm că în 2014, PIB-ul regiunii se va majora cu 0,5% - 0,7%, iar în 2015 creșterea economică va fi în jur de 1%. Totodată, tendința pe termen lung va fi determinată de reducerea ratei naturale de creștere economică.
- Pe termen mediu sectoarele economice ar putea să-și diminueze ritmurile de creștere. Această evoluție va fi cauzată de 2 factori: dinamica economică incertă a economiei Ucrainei și Rusiei și dezechilibrelor structurale caracteristice economiei regiunii. Proгноză că industria își va tempera creșterea, iar după avansarea de 33,4% f-a-p în T1:14, va finaliza anul 2014 cu o majorare de doar 9,8%. În 2015 sectorul ar putea să se comprime cu 2%. Agricultură ar putea crește cu 5,2% în 2014, iar anul 2015 va fi marcată de o ascensiune cu 4,4% a sectorului. Activitatea de antrepriză ar putea avansa cu doar 0,9% în 2014 și va fi în stagnare în 2015.

Figura 2. Evoluția și prognoza sectoarelor economice ale regiunii, creștere cumulativă, %

Sursa: „Ministerul dezvoltării economice” din regiunea transnistreană, estimările EXPER-GRUP

- Pe termen scurt și mediu riscul major va fi generat de înrăutățirea situației economice în Rusia și Ucraina și zona din dreapta râului Nistru. Recesiunea din Ucraina, temperarea creșterii în Rusia și incertitudinea economică din regiunea din dreapta Nistrului vor diminua cererea externă pentru produsele din regiunea Nistreană, evoluție ce va lovi mai cu seamă în sectorul industrial.
- Pe termen lung, regiunea ar putea să se ciocnească cu două probleme grave. Prima, reticența autorităților de la Tiraspol de a implementa prevederile Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană ar putea determina eliminarea preferințelor comerciale acordate de către UE pentru companiile din regiune. Aceasta va eroda competitivitatea de preț a mărfurilor

exportate și importante piețe strategice pentru economia regiunii vor fi pierdute. În mod particular, circa 30% din exporturile regiunii se vor putea scumpi cu circa 10%-15%, fapt ce va rezulta în diminuarea prezenței companiilor transnistrene specializate în industrial ușoară pe piața UE. În al doilea rând, implementarea prevederilor Acordului de Asociere va cere ajustarea infrastructurii calității din Republica Moldova la standardele UE. Aceasta va duce la creșterea esențială a discrepanței dintre standardele de calitate existente pe cele 2 maluri și va servi drept barieră non-tarifară majoră pentru companiilor din regiune, atât pentru accesul pe piața UE, cât și pe alte piețe non-CSI.

- Economia regiunii transnistrene este măcinată de grave probleme structurale: în condițiile unui sistem bugetar non-durabil, sectorul public este supradimensionat, iar companiile „selecte” beneficiază de o susținere generoasă din partea statului. În cazul dispariției suportului rusesc, bugetul regiunii nu va fi în stare să suporte o povară atât de mare.

Recomandări de politici

- Agravarea situației economice în regiune practic obligă autoritățile de la Tiraspol să inițieze o amplă ajustare bugetară. O asemenea măsură este necesară pentru a putea menține echilibrul financiar în regiune. Regiunea transnistreană are permanent un „colac de salvare” – ajutorul financiar rusesc. În acest context posibilele optimizări bugetare vor avea un caracter „cosmetic” și nu vor reprezenta o soluție autentică. În fond, speranța de a utiliza la nesfârșit suportul financiar din partea Rusiei doar motivează Tiraspolul să perpetueze starea de dezechilibru a sistemului financiar, iar riscul unei crize bugetare planează constant.
- La fel, Tiraspolul ar trebui să inițieze reforme structurale profunde. Dependența puternică față de stat a mediului de afaceri diminuează considerabil imunitatea economică a regiunii. Susținerea netransparentă a unor companii demotivează agenții economici să se eficientizeze, distorsionează mecanismele de concurență și în plus este prea costisitoare pentru autorități.
- Regiunea are nevoie de continuarea dialogului, atât cu Chișinăul, cât și cu UE. Apropierea economiei din dreapta Nistrului de standardele europene în paralel cu neimplementarea Acordului în regiunea transnistreană va face dificilă menținerea competitivității produselor fabricate în regiunea din stânga Nistrului și, practic, va determina imposibilitatea exportului acestora în UE. În acest context este necesar un dialog tehnic prin care ar fi identificate soluții ce ar minimiza aceste discrepanțe.
- O problemă fundamentală a companiilor din regiune este dependența de o singură piață (UE sau Federația Rusă). Respectiv, o prioritate imediată este diversificarea piețelor de desfacere, fapt ce poate fi făcut doar prin modernizarea proceselor de producție, care rândul lor depind de investiții. În acest sens, accesul la capital pentru majoritatea întreprinderilor este foarte limitat, având în vedere un sistem financiar slab dezvoltat, costul exagerat al creditelor și nivelul scăzut de lichiditate a activelor care pot fi gajate de companii. Prin urmare, facilitarea accesului companiilor din regiune la surse de finanțare trebuie să constituie o prioritate imediată.

Capitolul 3. Cererea internă

Dependentă în proporție de circa 30% din influxurile de remiteri, economia regiunii, la fel ca și economia din dreapta Nistrului, rămâne bazată preponderent pe consum care a înregistrat o creștere modestă în 2013 și începutul anului 2014. În același timp, activitatea investițională a rămas amorfă, fiind susținută, în mare parte, de suportul financiar al Federației Ruse. Deși, pe termen scurt, un asemenea model de creștere este confortabil și asigură o anumită stabilitate pe fondul volatilității externe, pe termen mediu și lung aceasta creează riscuri majore pentru economie.

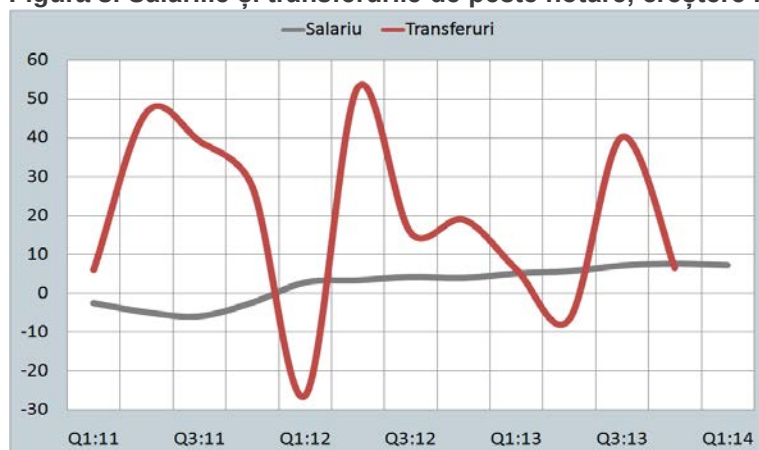
Tendințe generale

Consumul populației. Din 2010 comerțul cu amănuntul și serviciile prestate populației, care, în linii mari, reflectă cererea din partea gospodăriilor, a cunoscut o ascensiune continuă, deși creșterea a fost volatilă. În T1:14 comerțul a continuat să avanseze și s-a majorat cu 0,5% f-a-p. Evoluțiile pozitive ale salariilor și veniturilor remise de peste hotare au impulsat creșterea consumului populației.

Procese dezinflaționiste din regiune au determinat majorarea salariilor reale, care la rândul lor au favorizat creșterea cererii populației. Spre deosebire de perioada de până în 2012 când ratele înalte ale inflației erodau puterea de cumpărare a salariilor, tendința dezinflaționistă începută în 2012 a stimulat creșterea continuă a salariului real de la 2,6% f-a-p în T1:12 la 7,2% f-a-p în T1:14.

În lipsa unor motoare interne de creștere economică, bunăstarea populației din regiune depinde esențial de veniturile remise de peste hotare. Raportul dintre transferurile de peste hotare și PIB-ul regiunii a crescut semnificativ și s-au majorat de la 15,5% în 2009 la 28,9% în 2013. În pofida faptului că evoluția acestor transferuri este foarte volatilă, ritmurile de creștere sunt foarte înalte. Astfel în perioada 2010-2013 ritmul mediu trimestrial de creștere f-a-p a fost de 15,2%.

Figura 3. Salariile și transferurile de peste hotare, creștere reală f-a-p, %

Sursa: „Ministerul dezvoltării economice” din regiunea transnistreană, estimările EXPER-GRUP

Formarea de capital. Per ansamblu, investițiile au cunoscut o dinamică negativă în ultimii ani. În pofida creșterii recuperatorii semnificative din 2010 (+61,3% comparativ cu 2009) și a avansării de 10,4% din 2013, amplul regres din 2011 și 2012 (-12,6% și, respectiv, -28,6%) nu a permis revenirea la nivelul înregistrat în 2007. Astfel, în 2013 volumul investițiilor constituia doar 67,6% din nivelul înregistrat în 2007. Totuși anul 2014 a început cu o activizare a proceselor investiționale și formarea de capital a crescut cu 25,4% f-a-p în T1:14, preponderent, în baza proiectelor infrastructurale demarate cu suportul financiar din partea Federației Ruse.

În general, procesul investițional este puternic influențat de suportul financiar rusesc și este orientat în mare parte spre finanțarea investițiilor cu caracter social. În același timp, investițiile generate de mediul de afaceri au o evoluție neunivocă. Astfel, în T1:14 ponderea investițiilor finanțate din sursele proprii ale organizațiilor au constituit 64,5%, fiind în scădere cu 31,6 p.p. față de perioada similară a anului 2013. Pe de altă parte, în T1:14 ponderea investițiilor finanțate din alte surse a constituit 27,3% și s-a majorat cu 26,1 p. p. comparativ cu T1:13.

Cererea externă. Modelul de dezvoltare al regiunii este unul dezechilibrat și favorizează creșterea mai rapidă a importului comparativ cu exporturile. Din cauza unui mediu de afaceri deficient, nivelul ofertei interne nu satisface cererea susținută, preponderent, din surse externe (remiteri și ajutorul umanitar rusesc). Totodată, dependența acută a regiunii de importurile de energie contribuie esențial la dezechilibrarea balanței comerciale. Astfel, în T1:14 deficitul balanței comerciale a constituit 247,6 mil. USD, peste jumătate din care fiind constituit din produse energetice (179,5 mil. USD).

Previziuni și provocări pe termen scurt și mediu

- Luând în considerație faptul că evoluția veniturilor populației depinde mai mult de suportul constant acordat regiunii de către Federația Rusă și mai puțin de dinamica economică din regiune, presupunem că evoluția acestora ar putea rămâne una moderat-positivă pe termen mediu. Aceasta ar putea genera o creștere a comerțului cu amănuntul cu circa 3,0% în 2014 și circa 5,0% în 2015.
- Cererea internă va continua să fie susținută masiv prin intermediul suportului financiar direct și indirect din partea Federației Ruse, preponderent prin intermediul: (i) adaosului la pensie (15 USD pe lună pentru fiecare pensionar), și a (ii) subvenționării prețurilor la serviciile comunale care sunt de circa 10 ori mai mici comparativ cu cele din dreapta Nistrului. Totodată, o mare parte a populației lucrează în Federația Rusă, iar o temperare a economiei rusești pare să nu afecteze cardinal volumul veniturilor remise. Această presupunere se bazează pe ipoteza că migranții din regiune transnistreană, cel mai probabil, vor beneficia de un tratament preferențial din partea Federației Ruse comparativ cu emigranții din alte state.
- Activitatea investițională, cel mai probabil, va avea o dinamică pozitivă, însă foarte lentă, fiind susținută de proiectele infrastructurale derulate cu suportul financiar din partea Federației Ruse. În 2014, creșterea este prognozată la doar 0,5%-1,0%, însă în 2015 dinamica investițională ar putea să se intensifice până la circa 5,0%. Evoluția formării de capital va fi caracterizată prin păstrarea ponderii înalte a investițiilor în infrastructura socială finanțate direct sau indirect din sursele Federației Ruse. În același timp, componenta activității investiționale asociată mediului de afaceri va avea o perspectivă incertă.

Figura 4. Comerțul cu amănuntul și serviciile prestate populației și investițiile, creștere cumulativă f-a-p, %

Sursa: „Ministerul dezvoltării economice” din regiunea transnistreană, estimările EXPER-GRUP

- Pe termen lung, anumite evoluții ar putea diminua considerabil cererea pentru produsele din zonă. Regiunea transnistreană ar putea să devină o insulă anti-europeană într-un spațiu ce are ca scop integrarea europeană, în contextul în care, atât Republica Moldova, cât și Ucraina au semnat Acordurile de Asociere cu UE. Atât regiunea din partea dreaptă a Nistrului, cât și Ucraina își vor ajusta standardele la normele europene, ceea ce va aprofunda decalajele față de rigorile tehnice aplicate în regiune. În rezultat, va fi subminată cererea pentru produsele fabricate în regiunea transnistreană.

Recomandări de politici

- Autoritățile de la Tiraspol trebuie să depună eforturi pentru a diminua discrepanțele dintre standardele de calitate aplicate în regiune și cele utilizate în Ucraina sau în zona de pe malul drept a râului Nistru. Acest pas este necesar pentru a putea menține constantă cererea externă pentru mărfurile produse în regiune Nistreană.
- Un rol aparte în politicile promovate de Tiraspol ar trebui să-l acorde ameliorării climatului de afaceri. Concentrarea puternică a activității economice pe funcționarea unor „giganți” industriali neîndemânatici și foarte vulnerabili la șocuri, precum și dezvoltarea slabă a întreprinderilor mici și mijlocii reprezintă un risc pentru dezvoltarea regiunii. Asanarea mediului de afaceri trebuie să devină o prioritate strategică pentru autoritățile regiunii.
- Luând în considerație că economia regiunii este energointensivă și sensibilă la modificarea tarifelor la combustibili, este necesar de a orienta investițiile spre re tehnologizarea capacităților de producție, în vederea sporirii eficienței energetice a acestora. Totodată, acest deziderat poate fi atins mult mai ușor cu suportul investitorilor străini. Însă, în contextul nerecunoașterii politice și a viitorului incert al regiunii, implicarea unor investitori străini serioși în modernizarea economiei este puțin probabil. În condițiile regiunii transnistrene, o soluție pentru a moderniza sectorul productiv ar fi inițierea unui program promovat de autorități.

Capitolul 4. Finanțele publice

Sistemul de finanțe publice din regiunea transnistreană se află într-o stare critică, principalele simptome fiind deficitul bugetar excesiv, baza fiscală îngustă și concurența acerbă din interiorul elitelor regionale pentru controlul fluxurilor financiare. Astfel, încercările timide de optimizare a cheltuielilor bugetare, neînsoțite de reforme structurale și instituționale, împing economia regională într-un cerc vicios de austeritate și fac modelul fiscal-bugetar actual non-durabil.

Analiza principalelor tendințe

După alegerile „prezidențiale” din 2011, conflictele din interiorul elitelor regionale s-au întetit, afectând toate sferele economiei, inclusiv și cea fiscal-bugetară. Urmare a divergențelor dintre ramura puterii executive și a celei legislative, legea bugetului consolidat pentru anul 2013 nu a fost aprobată de către liderul regiunii, finanțarea având loc de-facto în baza legii bugetului din anul precedent și cu cheltuieli bugetare plafonate. În 2014, din considerente economice, executivul din regiune a acceptat un compromis și a aprobat bugetul pe anul respectiv, elaborând pentru prima dată și cadrul bugetar pe termen mediu 2014-2016.

În general, sistemul de finanțe publice din regiune se află într-o situație critică (Tabelul 1). Din cauza insuficienței bazei fiscale pentru acoperirea cheltuielilor publice, deficitul bugetar se menține la nivele îngrijorătoare (18% în 2012, scăzând drastic în 2013 doar datorită neaprobării legii bugetului pentru acel an). Totodată, pentru anii următori este prognozată o tendință descrescătoare a ponderii cheltuielilor, dar și a veniturilor publice în PIB-ul regiunii. Aceasta denotă faptul că autoritățile din regiune conștientizează aceste constrângeri, adoptând o politică bugetar-fiscală austeră. Eforturile de stabilizare a sistemului de finanțe publice are loc din contul optimizării cheltuielilor, fără a pune presiuni fiscale suplimentare. Abordarea respectivă este motivată de contextul situației economice fragile, dar și a unui sector bugetar extensiv care consumă circa 40% din economia regiunii (ceea ce vorbește despre existența sigură a unor posibilități de economisire).

În pofida eforturilor de optimizare a cheltuielilor publice, deficitul bugetar urmează să se mențină la un nivel mult peste pragul maxim al durabilității (de minim 3% din PIB). Astfel, în cazul unor eventuale șocuri externe și a tergiversării reformelor structurale există riscul major de bulversare a eforturilor de austeritate, punând la grea încercare capacitatea de plată a regiunii.

Tabelul 1. Indicatorii principali ai bugetului public regional (echivalent în MDL)

	2012	2013	2014 (p)	2015 (p)	2016 (p)
PIB (mln)	12 703.6	13 481.1	16 513.3	18 515.5	20 938.2
Venituri bugetare (mln)	2 838.7	3 282.6	3 572	3 557.9	3 847.2
Cheltuieli bugetare (mln)	5 127.5	4 137.8	5 754.4	5 807.8	6 176.6
Deficit (mln)	(2 288.8)	(855.2)	(2 182.3)	(2 249.9)	(2 329.5)
Cheltuieli (% din PRB)	40.4	30.7	34.8	31.4	29.5
Venituri (% din PRB)	22.4	24.4	21.6	19.2	18.4
Deficit (% din PRB)	18	6.3	13.2	12.2	11.1

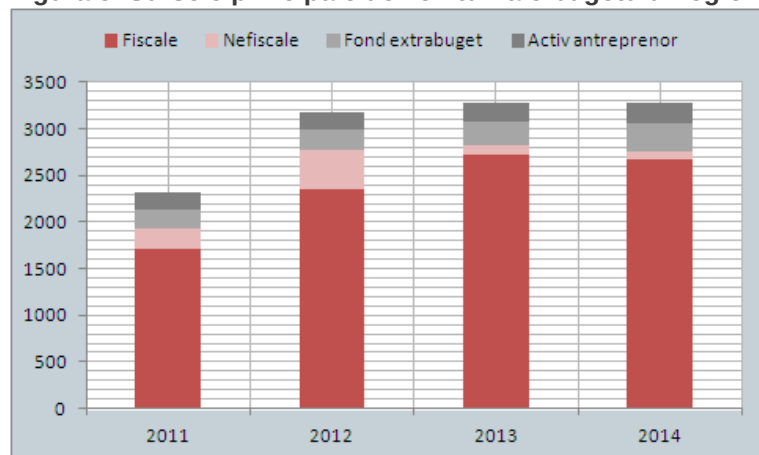
Sursa: „Ministerul finanțelor” al regiunii transnistrene

Una din cauzele principale a deficitului bugetar persistent este stagnarea bazei fiscale din ultimii doi ani. Figura 5 relevă faptul că încasările bugetare s-au redus semnificativ, preponderent din cauza decelerării colectărilor fiscale, pentru 2014 planificându-se o descreștere pe componenta dată cu 6%. Astfel, preponderența veniturilor fiscale ca sursă de venit a bugetului public consolidat, asigurând circa 75% din veniturile totale în buget, determină vectorul general al dinamicii bugetare. Alt neajuns structural al sistemului bugetar din regiune este neaplicarea taxei pe valoare adăugată, care în partea dreaptă a

Nistrului asigură circa o treime din Bugetul Public Național. Astfel, principalul pilon al sistemului de finanțe publice din regiune este impozitul pe venit, care contribuie cu circa 55% (în 2013) la totalul veniturilor fiscale. Așadar, TVA este un punct sensibil, atât din punct de vedere al compatibilității sistemelor fiscale dintre malul drept și stânga al Nistrului, cât și din perspectiva ratării unor venituri fiscale semnificative pentru bugetul regional.

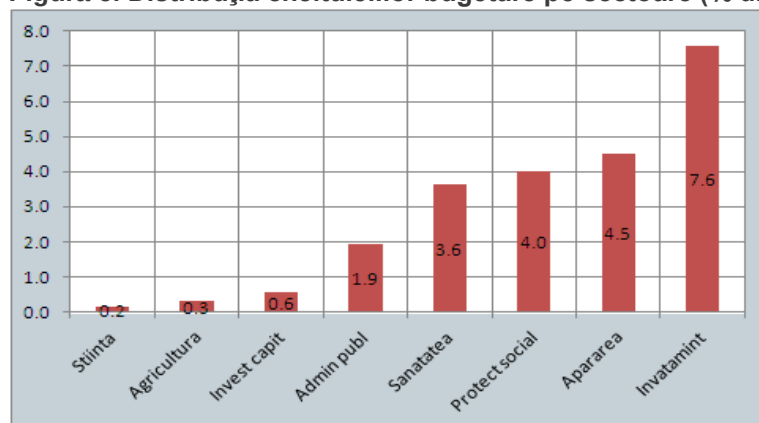
Figura 5. Sursele principale de venituri ale bugetului regional (mln. echivalent MDL)

Sursa: „Ministerul finanțelor” al regiunii transnistrene

Pe lângă baza impozabilă îngustă, o altă cauză majoră a discrepantei dintre venituri și cheltuielile bugetare din regiune este structura inefficientă de alocare a resurselor limitate din bugetul regional. Povara principală pentru bugetul regional este numărul excesiv de mare al lucrătorilor din sectorul public, precum și structura învechită și costisitoare a cadrului de asistență socială. Bugetul regional, ca și cel național, are o orientare socială extrem de pronunțată, în domeniul dat fiind orientate circa 77% din cheltuielile bugetului regional sau 23% din PIB-ul regiunii².

Figura 6. Distribuția cheltuielilor bugetare pe sectoare (% din PRB)

Sursa: „Ministerul finanțelor” al regiunii transnistrene

O deosebire importantă dintre bugetul regional și cel național este ponderea cheltuielilor pentru apărare și menținerea ordinii publice. Astfel, raportate la PIB, cheltuielile regiunii transnistrene sunt de peste 2 ori mai mari comparativ cu cele de pe malul drept al râului Nistru: 4,5% comparativ cu 2,0%, în 2013. Concentrarea finanțării într-un asemenea domeniu non-productiv în condițiile actuale de deficit bugetar, sustrage resursele extrem de limitate de la o utilizare eficientă a acestora și frânează procesul de optimizare a cheltuielilor bugetare. În particular, sectorului apărării, rămânând unul prioritar, transferă povara austerității asupra celorlalte sectoare și perpetuează baza impozabilă stagnantă.

² Conform clasificării bugetare regionale, datele finale pe domeniul social includ cifrele privind salarizarea din domeniul respectiv, asistența socială, întreținerea organizațiilor de profil social, transferurile către bugetele teritoriale, etc.

Proгноze și provocări pe termen scurt și mediu

- Economia regiunii este dependentă de conjunctura piețelor externe și foarte receptivă la șocurile externe. Tensiunile geopolitice din Ucraina și opunerea implementării prevederilor Acordului de Asociere semnat dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, amplifică riscurile pentru economia regională și dinamica încasărilor fiscale. O provocare majoră la momentul actual este posibila întrerupere a livrării gazelor naturale drept rezultat al sistării livrărilor de către Gazprom către Ucraina, care va avea un impact negativ atât asupra sectorului real, cât și asupra încasărilor de tranzit.
- Sistemul actual de asistență socială este prea costisitor pentru starea actuală a economiei și sustrage resursele financiare din sectoarele mai performante, capabile să stimuleze activitatea economică. Dinamica negativă demografică, procesele de emigrare și, drept rezultat, surclasarea, pentru prima dată, în 2014 a numărului de lucrători de către pensionari, în continuare vor agrava situația din sistemul de finanțe publice, în primul rând cu presiuni majore asupra bugetului de asigurări sociale. Deficitul bugetului de asigurări sociale, deja constituie circa 36% din cheltuieli (2013) și continuă să crească destul de rapid, în 2016 planificându-se un deficit de 38,5%. În așa mod, creșterea rapidă a numărului de pensionari și mărimii pensiei, care este în medie cu 56% mai mare decât echivalentul din raioanele din partea dreaptă a Nistrului, constituie una din principalele provocări pentru finanțele publice din regiune.
- Cu toate că nu sunt estimări oficiale privitor la economia neobservată, există semne că fenomenul dat a luat amploare în ultima perioadă. Amplificarea proceselor de evaziune fiscală poate fi dedusă din decelerarea destul de bruscă a încasărilor fiscale din ultimul an și planificarea unei dinamici temperate de creștere a acestora pe termen mediu. De asemenea, confruntările politice dintre elitele locale au avut un impact negativ asupra calității și performanței instituțiilor publice, fapt ce ar compromite eficiența măsurilor de contracarare a evaziunii fiscale.
- Alt punct slab al actualului sistem fiscal din regiune este structura suboptimă a impozitării. Astfel, absența TVA reduce esențial volumul de colectări fiscale, complică administrarea fiscală și facilitează evaziunea fiscală. Lipsa TVA creează și costuri suplimentare de gestiune financiară în cadrul întreprinderilor exportatoare. Cauza ține de faptul că atât UE, cât și Federația Rusă și Ucraina (principalii parteneri comerciali ai companiilor din regiune) aplică TVA, pe când lipsa acestei pârgii în interiorul regiunii nu permite returnarea TVA pentru exportatori. Aceasta lovește asupra competitivității companiilor din regiunea transnistreană și servește drept un factor suplimentar care afectează atractivitatea investițională a regiunii.

Recomandări de politici

- Pentru eficientizarea procesului de austeritate fiscală este imperativ de optimizat cheltuielile în sectorul public, în paralel, îmbunătățind calitatea instituțiilor și stimulând activitatea în sectorul real al economiei. Procesul de optimizare a cheltuielilor bugetare va fi eficient doar în cazul îmbunătățirii climatului de afaceri și largirii bazei de impozitare.
- Reformarea sistemului de asistență socială (mărirea vârstei de pensionare, implementarea asigurării medicale, etc.), precum și redistribuirea intersectorială a cheltuielilor publice către sectoarele mai performante este esențială pentru stimularea creșterii economice.
- Procesele de optimizare fiscală însoțite de amplificarea eforturilor de combatere a evaziunii fiscale va contribui la diminuarea discrepanței dintre colectările potențiale și cele reale. Astfel, este necesar un set de măsuri de minimizare a barierelor administrative, optimizare a cadrului fiscal, precum și de îmbunătățirea calității serviciilor publice pentru a diminua evaziunea fiscală.
- Un factor important pentru îmbunătățirea cadrului fiscal-bugetar și diminuarea deficitului bugetar pe termen mediu este largirea spectrului de instrumente fiscale, în primul rând introducerea TVA. Implementarea acestei taxe va stimula colectările fiscale și va întări competitivitatea întreprinderilor din regiune, deoarece exportatorii vor putea solicita returnarea TVA.

Capitolul 5. Piața muncii

Piața muncii din regiunea transnistreană este, în egală măsură ca și în restul țării, afectată de procesele demografice și cele de ordin structural. Regiunea, însă, se ciocnește cu un grad mai ridicat de subutilizare a factorului muncă cauzat de procesele mai ample de migrație, informalitatea angajării și distribuția intersectorială inefficientă. În așa mod, de soluționarea acestor deficiențe va depinde durabilitatea și viteza creșterii economice din regiune.

Analiza situației și a principalelor tendințe

În rezultatul industrializării din perioada sovietică, urbanizarea regiunii a influențat direct asupra distribuției intersectoriale a forței de muncă. Astfel, în 2013, în sectorul agrar activează doar circa 6% din populația ocupată, iar în industrie și servicii câte aproximativ 23% și respectiv 31%. Este simptomatic, însă, rolul central al sectorului public în angajarea forței de muncă cu 39,5%, acest fapt fiind o manifestare a cererii moderate față de forța de muncă din partea sectorului real al economiei (Tabelul 2). Așadar, problemele privind mediul de afaceri, infrastructura financiară slabă și oligopolizarea economiei inhibă dezvoltarea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii, ducând la concentrarea forței de muncă în sectoarele mai puțin productive.

Drept rezultat al deficiențelor structurale și al competitivității reduse a sectorului industrial, pe parcursul ultimilor ani se observă migrarea forței de muncă din industrie către celelalte sectoare (preponderent spre servicii). Astfel, în 2013, circa 22,4% din populația ocupată activa în diverse ramuri industriale, fiind cu 1,3 p.p. mai puțin comparativ cu anul 2012; totodată, ponderea populației ocupate în sectorul serviciilor a crescut de la 30,3% la 31,0% în aceeași perioadă de timp (tabel 2).

În T1:14 numărul persoanelor ocupate s-a diminuat cu 1% f-a-p, până la 104250 persoane (fără sectorul întreprinderilor mici), dinamica descendentă a forței de muncă ocupate fiind mai accelerată decât descreșterea naturală a populației regionale (-0,66%) în aceeași perioadă. Totodată, s-au păstrat tendințele din anii precedenți de reorientare a forței de muncă din industrie (-4,5%) către servicii (+3,3%). Numărul angajaților în sectorul public s-a diminuat nesemnificativ (cu circa 0,8%), în continuare deținând întâietatea după numărul angajaților.

Tabelul 2. Repartizarea sectorială a forței de muncă în raioanele de est ale Republicii Moldova (% din populația ocupată)³

Sectorul	2012	2013
Agricultura	5,5	6,0
Industria	23,7	22,4
Servicii de piață	30,3	31,0
Public	39,4	39,5
Altele	1,0	1,0

Sursa: „Ministerul dezvoltării economice” din regiunea transnistreană, estimările EXPER-GUP

Principalii indicatori ai pieței muncii din regiune relevă o eficiență scăzută a utilizării factorului muncă. Astfel, rata de ocupare în 2013 a constituit doar 33,2%, iar ponderea populației inactive - 65,7%, situația fiind ceva mai dificilă comparativ cu cea din partea dreaptă a Nistrului unde variabilele date au avut valorile de 39,3% și, respectiv, de 58,6%.⁴ În categoria populației inactive se includ preponderent

³ Datele nu includ cifrele privind numărul angajaților în Ministerul de interne, Comitetul pentru securitate, Ministerul apărării și Serviciul vamal. Astfel, includerea acestor cifre o să ducă la creșterea ponderii sectorului public după numărul de angajați.

⁴ Deoarece, Autoritatea statistică regională nu publică datele privind structura demografică pe vârste, la calcularea ratei de ocupare și populației inactive s-a luat ca bază de calcul ponderea populației de peste 15 ani din raioanele din partea dreaptă a Nistrului, publicată de către Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova.

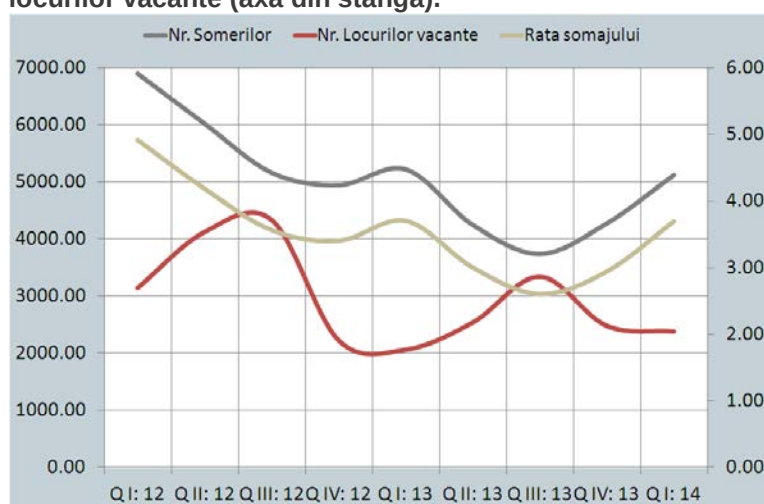

persoanele descurajate, plecate peste hotare, precum și cei angajați în sectorul informal al economiei. Astfel, concluzionăm că regiunea transnistreană este mai afectată de procesele migraționale și de informalizare a economiei în comparație cu restul țării.

Rata șomajului (calculată în baza înregistrărilor la serviciul de angajare al forței de muncă) denotă valori foarte mici (în jurul de 3-4% pentru ultimii ani), însă pe fondul unei rate atât de scăzute a ocupării, aceasta mai curând confirmă nivelul înalt al economiei informale, dar și expunerea puternică la procesele migraționale. În mod particular, auto-ocuparea informală în domeniul comerțului este o formă practică intens de populația locală (de ex: procurarea produselor de larg consum din Ucraina și comercializarea acestora în regiune). Totodată, emigrarea și dependența de remiteri (preponderent din Federația Rusă), absoarbe presiunea de pe piața muncii internă și diminuează motivația celorlalți membri ai gospodăriilor cu migranți de a lucra pentru salarii mici. Rata scăzută a șomajului mai este determinată și de activitatea inefficientă a Centrului de Ocupare din regiune care, la rândul său, este afectat de cererea scăzută de forță de muncă din partea sectorului real, dar și de nivelul scăzut de salarizare cauzat de insuficiența cronică de investiții în regiune.

Figura 7 denotă că, pe termen mediu, șomajul are o tendință descrescătoare. Totodată, în comparație cu raioanele din partea dreaptă a Nistrului, tendința respectivă se caracterizează printr-o amplitudine sezonieră mai joasă, datorită ponderii mai mici a sectorului agricol. Totuși, ratele foarte joase ale șomajului oficial înregistrat, însoțite de o rată extrem de mare a populației inactive, accentuează irelevanța acestui indicator pentru evaluarea stării reale de pe piața muncii.

Figura 7. Dinamica ratei șomajului (axa din dreapta), numărului șomerilor și locurilor vacante (axa din stânga).

Sursa: „Ministerul dezvoltării economice” din regiunea transnistreană, estimările EXPER-GUP

De asemenea, din Figura 7 se observă o anumită discrepanță dintre numărul șomerilor înregistrați și numărul locurilor vacante. Astfel, pe piața muncii există un echilibru sub-optimal, iar în cazul unei funcționări optime a pieței, rata șomajului ar putea fi redusă în jumătate. Persistența acestor procese poate fi explicată prin existența unui șomaj structural: dezechilibru esențial dintre cererea și oferta de forță de muncă care se menține pe termen lung. Astfel, curba Beveridge construită pentru piața muncii din regiune manifestă o dinamică foarte diferită comparativ cu cea calculată pentru economia din dreapta Nistrului⁵. Spre deosebire de situația din restul țării, care nu a suferit schimbări esențiale, curba calculată pentru regiunea transnistreană s-a mișcat spre stânga spre o poziție mai optimă și s-a suprapus cu dinamica descendentă a ratei șomajului (Figura 8).⁶ Totuși, această mișcare a curbei nu sugerează

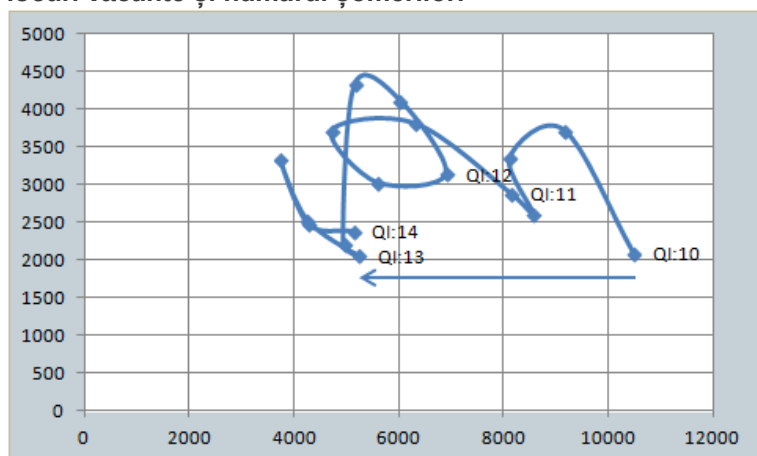
⁵ Curba Beveridge prezintă relația dintre nivelul șomajului și numărul locurilor vacante la un anumit nivel de eficiență a pieței muncii. Mărirea gradului de necorespondență a forței de muncă cu locurile noi deschise duce la majorarea șomajului structural, cauzând deplasarea curbei spre dreapta.

⁶ Expert-Grup, „MEGA – Analiza creșterii economice în Moldova”, T1-2014 (#10).

diminuarea șomajului structural și eficientizarea pieței muncii, ci mai curând poate semnifica reîntoarcerea curbei la echilibrul vechi după perioada de criză din 2009 (în absența datelor este imposibil de estimat dinamica până în 2010). În așa mod, mișcarea curbei Beveridge din regiune în comparație cu cea națională, denotă faptul că piața muncii din regiunea transnistreană nu este flexibilă și este foarte vulnerabilă la șocurile externe.

Figura 8. Curba Beveridge regională (2010 – 2014) - raportul dintre numărul de locuri vacante și numărul șomerilor.

Sursa: „Ministerul dezvoltării economice” din regiunea transnistreană, estimările EXPER-GROUP

Altă constrângere importantă pentru economia regională o constituie creșterea rapidă a numărului pensionarilor în raport cu numărul populației ocupate. În T1:14, numărul populației ocupate a fost de 141 mii persoane, iar numărul total de pensionari (toate categoriile de pensii) de 140 mii. Astfel, dinamica negativă a proceselor demografice, împovărate de alocarea și utilizarea ineficientă a factorului muncă fac ca modelul actual al economiei regionale să nu fie unul funcțional pe termen mediu și lung.

Provocări și prognoze pe termen scurt și mediu

- Distribuția intersectorială a forței de muncă va suferi schimbări nesemnificative pe termen mediu, dominația sectorului public pe piața muncii perpetuând din cauza birocrăției excesive din regiune și a calității joase a cadrului instituțional. De asemenea, concentrarea forței de muncă în sectoare mai puțin eficiente va avea repercusiuni negative asupra dinamicii productivității agregate a muncii.
- Lipsa progreselor pe linia îmbunătățirii mediului de afaceri și stimulării sectorului întreprinderilor mici și mijlocii, va inhiba procesul de diminuare a cotei populației inactive (migrația externă și sectorul informal) și a șomajului structural.
- Fenomenul accentuat de îmbătrânirea populației în paralel cu diminuarea numărului populației ocupate va crea presiuni tot mai importante asupra sistemului de finanțe publice din regiune. Lipsa voinței politice și capacităților instituționale de a implementa reformele structurale vor agrava dezechilibrele pe piața muncii.
- Situația tensionată și tendințele economice negative din Ucraina vor contribui la creșterea presiunilor asupra pieței muncii din regiune, având în vedere faptul că aceasta lovește dur asupra populației auto-ocupate și a IMM-urilor ce procură din Ucraina produse pentru a fi comercializate pe teritoriul regiunii transnistrene.

Recomandări de politici

- Șomajul structural se manifestă prin creșterea necoresponderii în nivelul de pregătire a forței de muncă și calitatea locurilor de muncă nou-create. Fenomenul dat poate fi remediat prin ajustarea sistemului de învățământ la necesitățile economiei de piață și prin amplificarea programelor de

recalificare a forței de muncă. La moment, recalificarea personalului nu este o practică răspândită în regiune: numărul acestor persoane este extrem de mic și constituie în medie circa 1% din numărul total al șomerilor înregistrați, jucând un rol nesemnificativ în combaterea șomajului structural.

- Gradul de degradare a calității pieței muncii din regiune a ajuns până la nivelul când, în lipsa reformelor structurale și instituționale, economia regiunii ar putea intra într-o fază de stagnare permanentă. Pentru stimularea cererii pentru forța de muncă din partea sectorului privat este necesar de îmbunătățit mediul de afaceri prin îmbunătățirea calității organelor publice, fortificării concurenței și demonopolizării pieței, precum și îmbunătățirii accesului la finanțe.
- Din partea ofertei forței de muncă, este necesar de racordat sistemul de învățământ la standardele economiei de piață și de eficientizat/amplificat programele de recalificare a șomerilor. Aspectul calității forței de muncă trebuie să fie primordial în programele sectoriale și implementat consecvent de către autoritățile de resort. În acest sens, este oportună dezvoltarea programelor de schimb de studenți/cadre didactice între ambele maluri ale Nistrului.
- Inversarea raportului dintre numărul populației ocupate și a pensionarilor face reforma cadrului de pensionare și asistență socială inevitabilă. Reformarea cadrului dat trebuie să fie implementat într-un mod cuprinzător, atingând mai multe sectoare adiacente și interdependente. Astfel, pe lângă reforma cadrului legislativ și instituțional este critic important de îmbunătățit calitatea și încrederea în sistemului financiar din regiune.

Capitolul 6. Prețuri și politica monetară

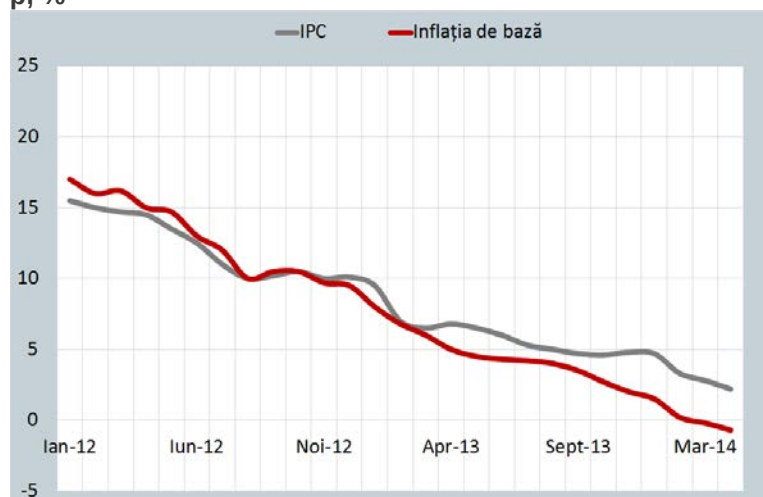
Mediul inflaționist a rămas relativ stabil, însă, pe parcursul ultimelor luni, se conturează o tendință dezinflaționistă constantă. Cauzele țin pe încetinirea creșterii economice, dar și diverse rigidități instituționale specifice regiunii: fixarea tarifelor și prețurilor reglementate la produse și servicii, precum și menținerea administrativă la un nivel constant a parității dintre „rubla” transnistreană și dolarul SUA. În general, sistemul de prețuri pentru produsele și serviciile-cheie consumate de populație servește mai curând obiectivelor sociale și nu economice. Aceasta nu permite companiilor din regiune să investească în modernizare, fapt ce subminează esențial competitivitatea economică a regiunii. O asemenea paradigmă de dezvoltare nu este durabilă pe termen lung, iar menținerea acesteia depinde strict de suportul financiar direct sau indirect acordat regiunii de către Federația Rusă.

Analiza situației și a principalelor tendințe

La finele primului trimestru a anului curent, Indicele Prețurilor de Consum (IPC) în expresie anuală calculat pentru regiunea transnistreană a constituit doar 2,2% (5,7% în partea dreaptă a Nistrului), situându-se sub nivelul planificat de „Banca Republicană Nistreană” de 4,0%. În mare parte, aceasta s-a datorat majorării tarifelor la serviciile comunale prestate companiilor (+0,7 p.p.) de la 1 ianuarie 2014. Prețurile la produsele alimentare au constituit un alt factor important, contribuind cu 0,5 p.p. la nivelul anual al inflației în T1:14. Aceasta s-a datorat preponderent legumelor (+11,1% f-a-p), fructelor (+7,4% f-a-p) și produselor făinoase (+1,3%). Astfel, în mare parte, presiunile inflaționiste au fost determinate de factori non-monetari, care țin mai mult de creșterea costurilor de producție și a conjuncturii pe piața produselor alimentare.

În același timp, factorii monetari, care pot fi influențați de banca centrală, au creat presiuni dezinflaționiste. Astfel, prețurile la produsele non-alimentare, în T1:14, au diminuat cu 1,7% f-a-p. Aceasta a fost determinată de ieftinirea carburanților (-17,9%), a medicamentelor (-0,5%) și a materialelor de construcție (-0,2%). Totodată, prețurile la serviciile de piață prestate populației au diminuat cu 1,5%. Astfel, se observă o discrepanță dintre presiunile inflaționiste generate de factori administrativi și sezonieri și presiunile dezinflaționiste generate de factori monetari. Discrepanța respectivă, în ultimele luni, s-a extins, fapt atestat de creșterea decalajului dintre evoluția IPC și inflația de bază (figura 9).

Figura 9. Evoluția Indicelui Prețurilor de Consum și a inflației de bază, creștere f-a-p, %

Sursa: „Banca Republicană Nistreană”

Trendul descendent al inflației de bază, care la finele T1:14 a scăzut cu 0,7% f-a-p, denotă răcirea constantă a cererii din regiune și încetinirea activității economice în general. Mai mult decât atât, aceasta implică și repercusiuni negative asupra companiilor, din cauza reducerii veniturilor din vânzări și a creșterii ratelor reale la creditele bancare (capitolul „Sectorul bancar”).

În general, inflația joasă și tendințele dezinflaționiste conturate pe parcursul ultimelor luni nu sunt datorate stabilității economice din regiune, ci mai curând răcirii cererii de consum și a fixării administrative a prețurilor și tarifelor la cele mai importante produse și servicii, precum și a cursului de schimb al „rublei” transnistrene. Spre exemplu, la începutul anului curent, autoritățile din regiune au decis menținerea tarifelor la resursele energetice pentru gospodăriile casnice, în timp ce tarifele pentru agenții economici au fost majorate. Totodată, cursul de schimb este fixat în mod artificial la nivelul de 11,1 „ruble” pentru 1 dolar SUA – situație ce se menține practic neschimbată de la finele anului 2012.

Este important de menționat că cursul a rămas constant în pofida faptului că cererea pentru valută străină, în mod sistematic depășește oferta de valută străină în regiune cu circa 5%-6%, fapt ce pune presiuni asupra „rublei” transnistrene. Astfel, deși au existat premisele necesare pentru deprecierea acesteia, „Banca Republicană Nistreană” a intervenit prin vânzarea rezervelor valutare pentru a menține stabilitatea monedei.

Contrar logicii economice, pe fondul încetirii creșterii economice și a tendințelor dezinflaționiste, „Banca Republicană Centrală” a recurs la înăsprirea politicii sale monetare în regiune. Astfel, din luna mai, a fost majorată norma rezervelor obligatorii din contul depozitelor persoanelor fizice de la 2% la 4%, iar în iunie – la 6%. Totodată, pentru depozitele persoanelor juridice, norma rezervelor obligatorii a fost majorată de la 8% la 10% în mai și la 12% în iunie. Prin urmare, băncile vor fi obligate să „înghețe” volume mai mari din resursele atrase, rămânând disponibile mai puține resurse pentru activități de creditare. O asemenea restricționare a politicii de regulă este operată în condițiile unei supraîncălziri a economiei naționale și pentru a stabiliza expansiunea creditării, fapt ce nu corespunde realităților de moment din regiune. Mai curând, Banca a recurs la consolidarea stabilității sistemului bancar, în detrimentul extinderii creditării sectorului real.

Provocări și prognoze pe termen scurt și mediu

- La moment, tarifele la resursele energetice și serviciile comunale prestate populației și întreprinderilor din regiune sunt de circa 10 ori mai mici față de cele aplicate în partea dreaptă a Nistrului. Acestea sunt menținute grație suportului financiar direct din partea Federației Ruse, dar și de faptul că autoritățile din regiune nu achită prețul gazului către Moldova-Gaz. Respectiv, aceasta permite menținerea competitivității companiilor, atenuând și riscurile sociale din regiune. Astfel, tarifele respective nu corespund realităților economice și joacă un rol mai curând social. Însă, o asemenea paradigmă de formare a prețurilor nu a permis modernizarea întreprinderilor prestatoare de servicii comunale, iar marea majoritate a companiilor au rămas energo-intensive. Pentru a asigura baza necesară pentru modernizarea sectorului serviciilor comunale și a celui energetic, autoritățile vor fi nevoite, mai devreme sau mai târziu, să recurgă la ajustarea graduală a tarifelor la realitățile economice, în special pentru agenții economici. Asemenea tentative deja au avut loc în 2013 și la începutul lui 2014 și, cel mai probabil, vor continua, pentru a disponibiliza mai multe resurse pentru întreținerea infrastructurii de livrare a gazelor și a serviciilor comunale.
- În contextul unei cereri pentru valută străină ce depășește în mod sistematic oferta, costurile menținerii stabilității „rublei” transnistrene vor crește în mod constant. Menținerea artificială a cursului valutar nu este durabilă pe termen mediu și lung, având în vedere faptul că rezervele valutare ale băncii centrale din regiune nu acoperă nici măcar o lună de importuri (o regulă convențională este că rezervele trebuie să acopere cel puțin 4 luni de importuri consecutive). Prin urmare, o provocare majoră pentru autoritatea monetară din regiune va ține de ajustarea graduală a politicii valutare la realitățile economice fără a afecta încrederea în moneda din regiune și fără a alimenta presiunile inflaționiste.

Recomandări de politici

- Având în vedere continuarea anticipată a tendinței de ajustare a tarifelor la serviciile comunale, întreprinderile din regiune trebuie să găsească alte surse de stimulare a competitivității: creșterea investițiilor în tehnologii și utilaje și, respectiv, utilizarea mai eficientă a factorilor de producție de bază (munca și capitalul). Respectiv, ajustarea tarifelor trebuie să aibă loc în paralel cu ameliorarea considerabilă a mediului de afaceri din regiune și stimularea accesului companiilor la resurse creditare.
- În contextul unor presiuni dezinflaționiste pronunțate în regiune, nu este recomandabilă înăsprirea politicii monetare la care a recurs „Banca Republicană Nistreană” pe parcursul anului 2014. Din contra, la moment există premisele necesare pentru asigurarea unei ajustări graduale a cursului de schimb la dezechilibrele macroeconomice din regiune fără a afecta esențial nivelul inflației. Mai mult decât atât, o depreciere graduală a „rublei” transnistrene va ameliora competitivitatea de preț a companiilor exportatoare și va permite finanțarea, cel puțin parțială, a deficitului de cont curent care se află la un nivel incredibil de 90% din PIB-ul regiunii (nivelul maxim admisibil, în mod convențional, este de 5%-7% din PIB).
- Este necesară liberalizarea sistemului de prețuri în regiune pentru a asigura viabilitatea financiară a companiilor și a asigura baza financiară necesară pentru modernizarea acestora. Autoritățile nu trebuie să trateze sistemul de prețuri, în special în cazul serviciilor comunale, drept un instrument de politică socială, existând alte pârghii în acest sens.

Capitolul 7. Sistemul bancar

În perioada de referință, sistemul bancar din regiunea transnistreană s-a menținut stabil, fiind suficient capitalizat și înregistrând o abundență de lichidități. Cu toate acestea, s-au proliferat anumite tendințe îngrijorătoare: ritmurile de creștere a creditării și a atragerii depozitelor au decelerat constant, calitatea portofoliilor bancare s-a înrăutățit, iar costurile creditelor în termeni reali au crescut. Pe lângă aceasta, sectorul se confruntă cu o serie de provocări sistemice: nivel înalt de concentrare și cadru concurențial distorsionat, izolarea sistemului bancar transnistrean de cel din restul țării, eficiența scăzută a activității bancare și o penetrare slabă a sistemului în economia regiunii. Perpetuarea acestor probleme vor crea costuri din ce în ce mai mari în viitorul apropiat, în special în condițiile în care sectorul real simte nevoie acută de investiții.

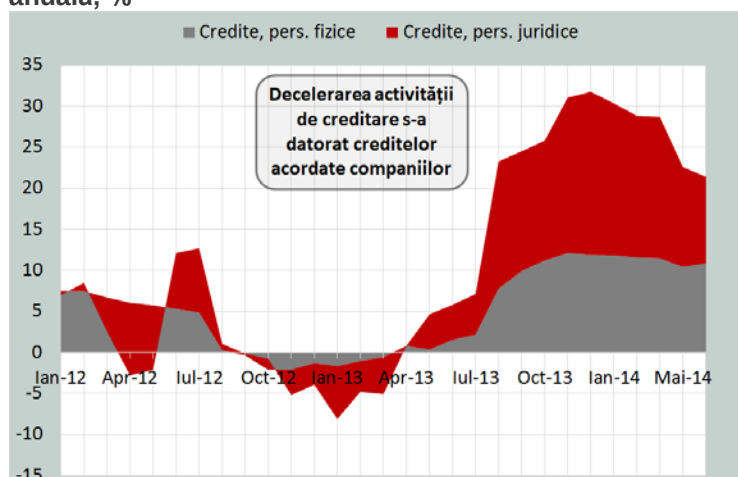
Analiza situației și a principalelor tendințe

Sistemul bancar din regiunea transnistreană se menține relativ stabil, fiind înregistrate pe parcursul ultimelor luni și anumite tendințe de îmbunătățire. Astfel, la finele primului trimestru 2014, capitalul total pe întreg sistem bancar a crescut cu 0,6% de la începutul anului, sistemul rămânând suficient capitalizat: nivelul de acoperire a depozitelor cu capital constituie 25% (circa 20% în partea dreaptă a Nistrului), iar suficiența capitalului ponderat la risc constituie circa 70% (circa 8 ori mai mare decât nivelul minim admisibil în regiune și de peste 3 ori mai mare față de nivelul din dreapta Nistrului). Mai mult decât atât, sistemul dispune de un nivel relativ înalt de lichiditate, raportul dintre credite și depozite fiind sub-unitar: în mai-13, creditele acopereau doar circa 70% din depozitele atrase (80% în partea dreaptă a Nistrului), fapt ce sugerează și prezența unui potențial neexplorat al băncilor din regiune.

Este important de menționat că sistemul bancar s-a menținut stabil pe fondul unei creșteri robuste a creditării: volumul total al creditelor noi acordate companiilor și populației a crescut în primele 5 luni ale anului curent cu o rată medie de 26% f-a-p. Aceasta a fost alimentată preponderent de creditele acordate sectorului real, care reprezintă peste 70% din creditele totale. Totuși, pe parcursul anului curent ponderea creditelor de consum acordate populației a crescut: în Ian-Mai:14 acestea au postat un avans de circa 50% f-a-p, în timp ce creditele acordate companiilor au crescut cu circa 20% f-a-p. În general, pe parcursul anului curent se observă o temperare constantă a activității de creditare (figura 10), fapt determinat atât de expansiunea robustă a creditării din anul precedent, dar și de nivelul mai înalt de incertitudine și înrăutățirea situației economice din regiune.

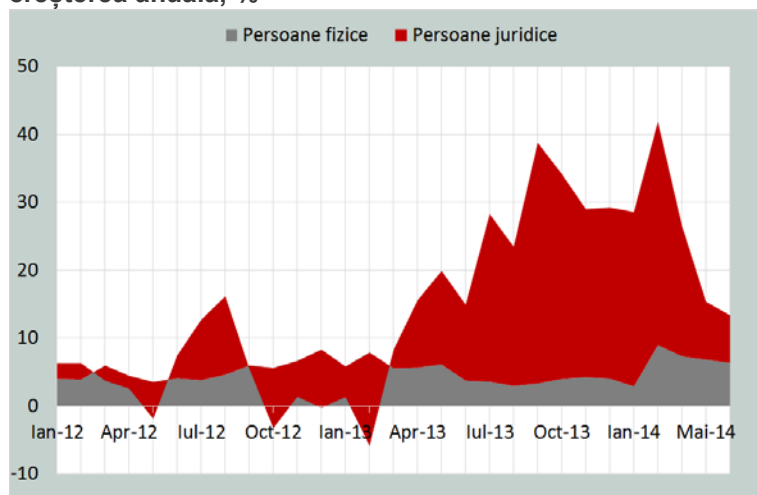
Figura 10. Activitatea de creditare a băncilor din regiune, contribuția la creșterea anuală, %

Sursa: „Banca Republicană Nistreană”, estimările EXPERT-GRUP

Decelerarea este și mai vizibilă în cazul depozitelor: volumul total al depozitelor atrase de către băncile din regiune a crescut cu 13,4% f-a-p în Mai:14, în timp ce în primele trei luni ale anului curent acestea au crescut cu 32,4% f-a-p. Încetinirea a fost determinată preponderent de depozitele deschise de companii (de la 42% f-a-p în Ian:14 la 11% f-a-p în Mai:14), ponderea cărora a diminuat de la începutul anului de la 66,5% până la 61,4% în Mai:14. Acest fapt este determinat de diminuarea veniturilor companiilor și a populației din regiune pe fondul tendințelor economice recente.

Figura 11. Activitatea de atragere a depozitelor a băncilor din regiune, contribuția la creșterea anuală, %

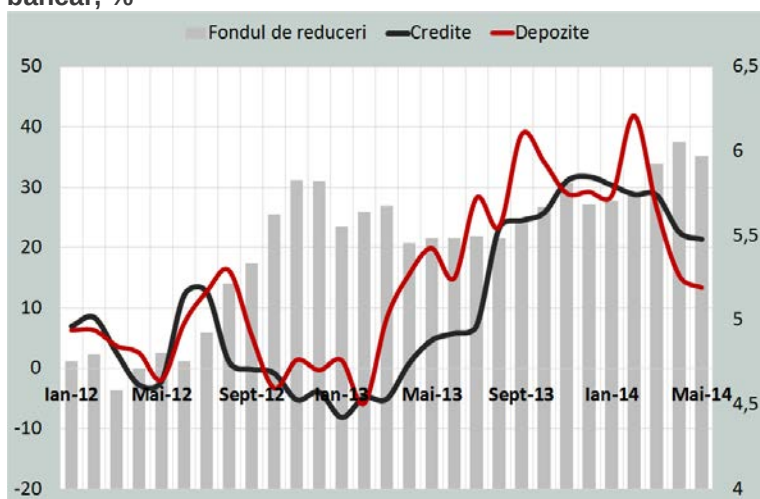

Sursa: „Banca Republicană Nistreană”, estimările EXPERT-GRUP

Fenomenul decelerării paralele a ritmurilor de creștere a depozitelor și creditelor este și mai îngrijorător pe fundalul înrăutățirii calității portofoliului bancar din regiune. Deși nu există date privind volumul creditelor neperformante, acesta poate fi derivat din evoluția fondurilor de reduceri pentru pierderi la credite. Astfel, în timp ce suma creditelor noi acordate de bănci în Ian-Mai:14 a crescut cu 26,1% f-a-p, resursele alocate de băncile pentru a acoperi riscul de credit au crescut mai rapid (cu 33,5% f-a-p). Având în vedere prevederile reglementării prudențiale privind alocarea resurselor respective în funcție de profilul riscurilor asociat cu portofoliul de credite al băncilor, putem deduce înrăutățirea calității portofoliului bancar din regiunea transnistreană în perioada analizată.

Figura 12. Creșterea creditelor și depozitelor noi (% f-a-p) și calitatea portofoliului bancar, %

Sursa: „Banca Republicană Nistreană”, estimările EXPERT-GRUP

Un alt factor important care a contribuit la decelerarea activității de creditare și de atragere a depozitelor băncilor din regiune ține de creșterea, în termeni reali, a ratei la credite și diminuarea ratei la depozite (figura 12). Drept rezultat, a crescut și marja bancară (diferența dintre ratele la credite și depozite), care a ajuns la 12,4 p.p., fiind mult mai ridicată comparativ cu nivelul considerat optimal (3-4 p.p.). Fenomenul este cauzat de nivelul înalt de incertitudine din regiune, asociat cu situația macroeconomică internă și externă foarte volatilă, dar și înrăutățirea portofoliului creditelor bancare. Prin urmare, aceasta a determinat băncile să majoreze esențial primele de risc aplicate creditelor acordate. Totodată, abundența în lichidități (doar 70% din depozitele atrase sunt transformate în credite, restul rămânând pe conturile băncilor), diminuează cererea băncilor pentru depozite, fapt ce explică ratele reale negative la depozite care se mențin din Dec:12.

Provocări și prognoze pe termen scurt și mediu

- Nivelul înalt de capitalizare și abundența de lichidități a sistemului bancar din regiune asigură stabilitatea și imunitatea relativă a acestuia la eventuale șocuri interne sau externe. Însă prețul acestei imunități este accesul limitat al populației și sectorului real la creditele bancare și persistența unui potențial imens, dar neexplorat al sistemului (băncile nu utilizează pe deplin resursele atrase). Astfel, băncile din regiune nu își îndeplinesc pe deplin funcția de intermediere financiară între cei care dispun de economii și cei care necesită finanțare. Nivelul de penetrare al sistemului bancar este foarte modest: ponderea activelor bancare în PIB-ul regiunii a constituit, în 2013, doar 55% (76% în cazul economiei din dreapta Nistrului). Accesul la finanțe a sectorului real și integrarea slabă a sistemului bancar în economia regiunii vor constitui printre principalele constrângeri de dezvoltare pe termen scurt și mediu.
- Una din cauzele fundamentale ale nivelului scăzut de penetrare a sistemului bancar în economia regiunii ține de costul înalt al creditelor, care, în ultima perioadă, a crescut în termeni reali. Fenomenul respectiv este determinat de primele de risc înalte aplicate de bănci (de circa 3-4 ori mai mari față de nivelul optimal), precum și de accesul limitat al băncilor din regiune la finanțare. Astfel, în ultima instanță, costul înalt al creditelor este cauzat de instabilitatea macroeconomică și politică din regiune, nivelul înalt de incertitudine, precum și calitatea portofoliului creditelor bancare ce creează costuri care necesită a fi compensate de o marjă bancară mai generoasă. O cauză suplimentară este nivelul scăzut de eficiență bancară, fapt atestat de nivelul exagerat de înalt al ratei de suficiență a capitalului ponderat la risc și nivelul relativ scăzut al gradului de acoperire a depozitelor cu credite (vezi primul sub-capitol). Problema respectivă este alimentată și de faptul că sistemul bancar din regiune nu este recunoscut și nu comunică prin nici un canal

oficial cu sistemul bancar din partea dreaptă a Nistrului, fapt ce cauzează costuri adiționale importante pentru bănci și limitează esențial oportunitățile de investiții. Toate problemele identificate vor continua să pună presiuni importante asupra sistemului bancar transnistrean pe termen scurt și mediu, iar efectele principale vor fi resimțite de cei care, în mod tradițional, au nevoie cel mai mult de resurse externe de finanțare pentru dezvoltare – Întreprinderile Mici și Mijlocii.

- Pe lângă multitudinea de probleme identificate specifice sistemului bancar transnistrean, o altă constrângere care va rămâne valabilă pe termen scurt și mediu este concentrarea înaltă a sectorului. Astfel, conform ultimelor date disponibile, în Mai:14 din totalul de 7 bănci care operează în regiune, doar 2 bănci („Agroprombank” și „Eximbank”) dețin circa 60% din activele sectorului. Aceasta denotă un mediu concurențial distorsionat ce nu creează pentru bănci motivațiile necesare pentru ași eficientiza activitatea, diversifica portofoliul de investiții și spori calitatea și accesibilitatea produselor bancare pentru companii și populație.

Recomandări de politici

- Având în vedere că, pe de o parte, sistemul bancar dispune de un nivel înalt de capitalizare și abundă în lichidități, iar pe de altă parte, nivelul de penetrare al sistemului în economie este unul foarte redus, politicile în acest domeniu ar trebuie să țină seama de obiectivul central de facilitare a accesului companiilor și populației la credite. În acest sens, este necesar de eliminat constrângerile sistemice majore care determină costul înalt al creditelor, diversificarea proastă a portofoliilor bancare și eficiența scăzută a activității băncilor din regiune. În acest sens, sunt cruciale următoarele priorități de politici:
 - o Ameliorarea cadrului concurențial din sector, prin eliminarea barierelor de intrare pentru noi jucători pe piață și sporirea nivelului de transparență privind indicii de performanță ai activității bancare. Însă, acest obiectiv nu este unul fezabil fără următoarea prioritate de politici:
 - o Armonizarea cadrului regulator al sistemului bancar de pe ambele maluri ale Nistrului, iar odată cu implementarea unor norme regulatorii prudențiale comune este necesară și asigurarea interconexiunii dintre ambele sisteme bancare.
 - o Activitatea de creditare, care este și principala sursă de venituri pentru orice bancă comercială, asigură doar circa jumătate din veniturile băncilor din regiunea transnistreană. Cealaltă jumătate este reprezentată de activități secundare (aplicarea comisioanelor sau operațiuni cu valutele străine) sau chiar improprii băncilor comerciale.. În acest sens, este necesară o reglementare mai clară a acestor surse de venituri pentru a evita eventuale abuzuri împotriva populației și agenților economici și, totodată, pentru a motiva băncile să se focalizeze mai mult pe activitatea de creditare.
- Băncile din regiune necesită o fortificare substanțială a guvernanței corporative și modernizarea proceselor interne de gestiune a riscului de credit. În particular, aceasta ține de restructurarea mai eficientă a creditelor neperformante deja acumulate și o estimare mai riguroasă a fezabilității cererilor de finanțare din partea populației și agenților economici.

Capitolul 8. Sectorul extern

Acest capitol analizează tendințele majore care s-au observat în comerțul exterior al regiunii transnistrene pe parcursul ultimului deceniu. Sunt identificate provocările și oportunitățile majore care stau în fața decidenților regionali în acest domeniu. Recomandările de politici incluse sunt menite să asigure eliberarea potențialului economic major pe care-l are regiunea în comerțul cu lumea externă.

Analiza principalelor evoluții și tendințe

Evoluția sinuoasă a comerțului extern al Transnistriei din ultimii zece ani (Figura 13) este o reflecție firească a bazei economice înguste a regiunii și a vulnerabilității extreme a gigantilor săi industriali față de vicisitudinile piețelor externe. Mai ales că principala categorie din exporturi – produsele metalurgice de la Uzina Metalurgică Moldovenească (UMM), care reprezintă circa 40% din totalul încasărilor de la exporturi în anul 2012 – pe lângă faptul că este foarte sensibilă la climatul economic global, pe de asupra, se mai confruntă și cu o acerbă concurență pe piețele externe (iar întreruperile periodice în activitatea UMM au devenit deja o normă a ultimilor ani).

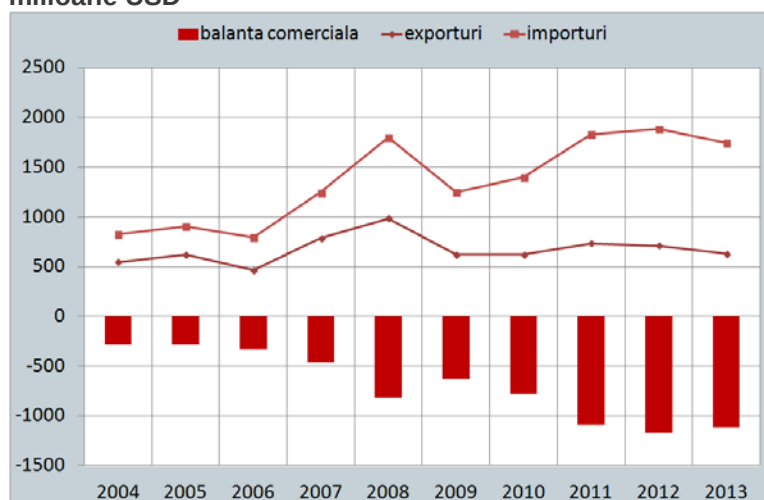
După ce exporturile totale ale regiunii au atins volumul lor maximal în anul 2008 (983 milioane USD), a urmat o perioadă de stagnare ce nu a permis până în prezent recuperarea nivelului ante-criză. În anul 2013 exporturile din regiune au scăzut cu circa 15%, evoluție reflectată și în scăderea cererii pentru importuri cu 9%.

Anul 2014 se anunță a fi mai bun pentru comerțul extern al regiunii, după ce în L1-L5:14 exporturile au reușit o uluitoare creștere de 60% față de aceeași perioadă a anului 2013. Creșterea cu aproape 5% a exporturilor produselor din industria ușoară (textile, haine, încălțăminte), cu 50% - a exporturilor de produse alimentare și băuturi alcoolice, de peste 3 ori – ale cimentului și de peste 10 ori – a produselor metalurgice – primate împreună, toate acestea dezavuează învinuirile pe care liderii regiunii le aduc Republicii Moldova și Ucrainei că ar fi blocat economic Transnistria. Livrările către Republica Moldova (37% din total exporturi) au crescut cu mai bine de un sfert, dar sursele principale de creștere au fost exporturile către România (creștere de aproape 4 ori a volumelor facturate) și, mai ales, Polonia (unde exporturile în L1-L5:14 au atins un nivel de 38 milioane USD, în timp ce în 2013 nu au ajuns nici la 1 milion USD).

Deficitul comercial a demonstrat o creștere constantă pe parcursul ultimului deceniu, depășind în anul 2011 pragul de -1 miliard USD. În anul 2013, deficitul în comerțul cu bunuri și servicii era de 1,12 miliarde USD; proporțiile dezechilibrului sunt descrise de faptul că exporturile de bunuri și servicii au însumat 627 milioane USD, în timp ce volumul importurilor a fost de 1,74 miliarde USD. În situația în care Transnistria nu plătește efectiv pentru gazul natural livrat de Gazprom prin intermediul Moldovagaz, deficitul comercial se translează automat în creșterea datoriei externe.

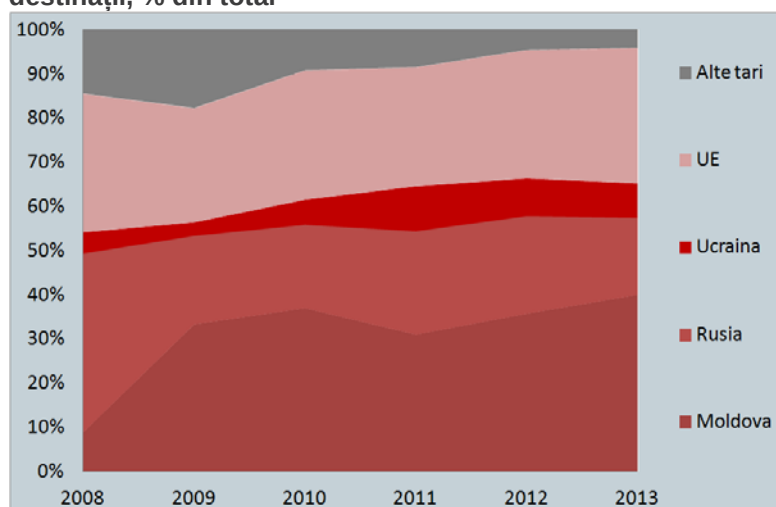

Figura 13. Evoluția comerțului extern cu mărfuri și servicii a regiunii transnistrene, milioane USD

Surse: Anuarul statistic al regiunii 2013, „Banca Republicană Nistreană”

Figura 14. Structura geografică a exporturilor Transnistriei pe principalele destinații, % din total

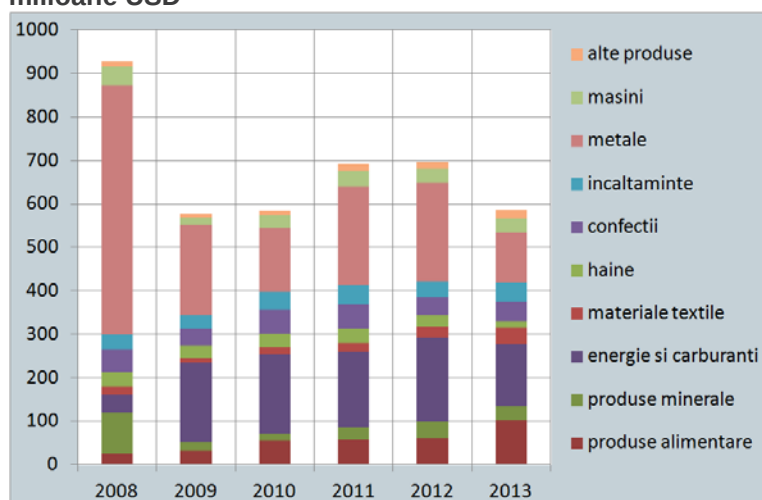

Surse: Anuarul statistic al regiunii 2013, „Banca Republicană Nistreană”

Geografic, exporturile sunt destul de balansate, tendința generală observată în ultimii 6 ani fiind cea de creștere a rolului livrărilor în dreapta Nistrului și în UE și de integrare comercială tot mai strânsă cu acestea (Figura 14). În aceeași perioadă, ponderea Rusiei în exporturile transnistrene a scăzut esențial, urmare, în primul rând, a scăderii absolute a volumului exporturilor, de la 376 milioane USD în 2008 la puțin peste 100 milioane USD în 2013. În anul 2013, mai bine de 40% din exporturi reprezentau livrările în Republica Moldova (în special energie electrică, pentru care Republica Moldova este practic singura piață de desfacere), iar 31% - exporturile în UE (în special, textile și metal). Importurile sunt mai puțin diversificate, fiind dominate de gazul importat din Federația Rusă (cu circa 50% din total importuri). Sub aspect asortimental, structura exporturilor a devenit ceva mai diversificată în perioada 2008-2013 (Figura 15). Aceasta diversificare s-a produs în rezultatul a doi factori cu efect opus: scăderea volumului de exporturi de metale (care genera circa 2/3 din încasările de la export în 2008) și creșterea puternică a volumului exporturilor de energie electrică și a produselor alimentare.

Figura 15. Structura exporturilor Transnistriei pe principalele grupuri de produse, milioane USD

Surse: Anuarul statistic al regiunii 2013, „Banca Republicană Nistreană”

Proгноze și provocări pe termen scurt și mediu

Cu o piață internă foarte mică – demografic și economic - regiunea transnistreană demonstrează un grad extrem de înalt de expunere și de dependență de comerțul extern. În anul 2013 rulajul comercial extern a depășit de 2,3 ori PIB-ul regional – un indicator rar întâlnit în statisticile globale. Chiar dacă admitem că o anumită parte din comerțul extern reprezintă tranzacții de reexport și reimport - unele de natură frauduloasă - oricum, este clar că comerțul extern reprezintă elementul central pentru supraviețuirea regiunii. În acest context, imperatiile majore pentru regiune sunt: 1) asigurarea accesului la piețele externe de desfacere și 2) garantarea securității importurilor critice (gaz pentru CRES Kuciurgan, materie primă pentru UMM, materii prime textile pentru Tirotext).

Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător ce urmează a fi instituită de către Republica Moldova și Uniunea Europeană este perfect compatibilă cu ambele imperatiile enunțate. ZLSAC ar asigura că toate barierele tarifare în calea a aproape 1/3 din exporturile transnistrene vor fi anulate, iar aceasta – coroborat cu efectul pozitiv asupra investițiilor în regiune - ar aduce un spor de circa 3% la PIB-ul regional. Și mai important, participarea efectivă la ZLSAC în nici un fel nu contravine intereselor regiunii transnistrene (și nici ale Republicii Moldova, în ansamblu), de a derula comerț liber cu Rusia, Ucraina și alte țări din CSI. Pe de altă parte, respingerea ZLSAC ar fi echivalentă cu o auto-izolare economică a regiunii, deoarece nu există nici un instrument juridic care să asigure pentru regiune un alt regim comercial în raport cu UE decât cel aplicat în restul Republicii Moldova. Pierderile pentru economia regională ar fi substanțiale – inclusiv o reducere a PIB-ului de circa 5%, după cum arată unele surse independente⁷. În acest sens, înțelegerea, acceptarea și valorificarea ZLSAC este o provocare esențială pentru elitele regionale – mai mult mentală și politică, decât economică.

Pe termen lung, provocarea majoră pentru Transnistria este tranziția spre o formulă economică mai durabilă decât cea aplicată în prezent. Pilonul central al modelului actual de competitivitate economică a regiunii sunt resursele energetice livrate practic gratis de către Federația Rusă. O eventuală problemă în furnizarea gazului – cauzată, de exemplu, de conflictul gazier ruso-ucrainean – reprezintă un risc esențial pentru economia regiunii și îngrijorările liderilor regiunii exprimate recent în acest sens nu sunt deloc exagerate⁸.

⁷ Berlin Economics, „The impact of the EU-Moldova DCFTA on the Transnistrian Economy: Quantitative Assessment under Three Scenarios”, 2013, http://get-moldau.de/download/policypapers/2013/2013.06.04_DCFTA%20Transnistria_en.pdf.

⁸ Reportajul Publika TV „Evghenii Șevciuc a convocat ședința Consiliului de Securitate. Ce l-a îngrijorat pe liderul de la Tiraspol?”, http://www.publika.md/evghenii-sevciuc-a-convocat-sedinta-consiliului-de-securitate-ce-l-a-ingrijorat-pe-liderul-de-la-tiraspol_1907431.html.

Recomandări de politici

- O strategie de stabilizare și dezvoltare a comerțului extern al regiunii este indisolubil legată de dezvoltarea sectorului IMM-urilor, care presupune investiții susținute în dezvoltarea capitalului uman și reducerea costurilor capitalului în întreaga regiune. Numai dezvoltarea sectorului IMM-urilor va asigura, pe termen lung, reducerea vulnerabilităților economice externe. Totodată, este greu de crezut că dezvoltarea IMM-urilor este o sarcină realistă în situația când persistă incertitudinile asupra statului politic al regiunii.
- Este indispensabilă o evaluare sistemică a eficienței energetice în regiune și adoptarea unor măsuri de ameliorare a acesteia, deoarece nivelul intensității energetice este extrem de înaltă, servind ca unul din factorii-cheie de risc pe termen lung pentru regiune.
- Ar fi util ca autoritățile regiunii să reevalueze pozițiile lor intransigente față de ZLSAC, punând în capul locului interesele economice fundamentale ale regiunii, care sunt mai de durată decât preferințele ideologice și geopolitice subiective. Or, anularea, începând cu anul 2016, a Preferințelor Comerciale Autonome acordate de UE și de care beneficiază regiunea, dacă nu este secundată de implementarea ZLSAC în Transnistria, va avea consecințe economice imediate și grave pentru economia transnistreană.
- O analiză imparțială a impactului ZLSAC va arăta, de asemenea, că Zona este favorabilă regiunii inclusiv sub aspectul că produsele europene vor fi mai accesibile consumatorilor din regiune și vor majora bunăstarea acestora. Giganții industriali din regiune nu vor avea de suferit, deoarece piețele lor de desfacere sunt cele internaționale, nu Transnistria. Iar perioadele de tranziție pe care le-a negociat Republica Moldova pentru sectoarele sensibile se aplică în egală măsură și Transnistriei. Aceasta va asigura perna de aer necesară pentru ca micii producători să se adapteze la noile realități. Liderii din regiune trebuie să conștientizeze că singurii și marii pierdanți de pe urma ZLSAC - și care stau, de fapt, la originile lobby-ului anti-ZLSAC – sunt cei care beneficiază de pe urma schemelor evazioniste fiscale și vamale organizate la scară internațională.

Despre EXPERT-GRUP

CINE SUNTEM

Expert-Grup este o organizație neguvernamentală și non-profit specializată în cercetări economice și de politici publice. Expert-Grup nu reprezintă interese economice, corporative sau politice. Fiind o organizație independentă, Expert-Grup este o reflecție a idealurilor împărtășite de tinerii intelectuali moldoveni care au creat instituția cu scopul de a contribui la dezvoltarea Moldovei. Alături de alte tipuri de organizații din societatea civilă moldovenească, Expert-Grup se poziționează ca un centru analitic neutru din punct de vedere politic și ideologic.

ACTIVITĂȚILE NOASTRE

Activitățile noastre de bază sunt analiza și previziunile economice și cercetările în domeniul politicilor publice. În acest vast areal de cercetare, noi oferim o gamă diversificată de produse și servicii analitice, ajutându-i pe beneficiarii noștri să ia decizii care să susțină traiectoria de dezvoltare a Moldovei. Competența noastră esențială constă în aptitudinea de a oferi cercetări profesioniste, obiective și de înaltă calitate în următoarele domenii:

- Analize și previziuni macroeconomice;
- Economie politică;
- Finanțe publice;
- Dezvoltarea umană și eradicarea sărăciei;
- Piața muncii și comportamentul consumatorilor;
- Comerțul extern;
- Piețele financiare;
- Economia integrării europene;
- Analiza economică la nivel de sector;
- Dezvoltarea economică regională și locală;
- Energia și economia mediului.

PARTENERI ȘI DONATORI

În perioada anilor 2006–2013 Expert-Grup a implementat mai mult de 60 proiecte de cercetare și advocacy în diferite domenii legate de cercetări economice și de politici publice. Mai mult de 100 experți afiliați și neafiliați instituției, atât din Moldova, cât și din alte țări, au fost implicați în aceste proiecte. Am lucrat cu asemenea donatori ca Fundația Soros-Moldova, Fundația Est-Europeană, Fundația Konrad Adenauer, Balkan Trust for Democracy, Black Sea Trust, Fundația Friedrich Ebert, PNUD Moldova, UNICEF, Comisia Europeană, Consiliul Europei, Fundația pentru o Societate Deschisă, Agenția Elvețiană pentru Cooperare Internațională, Departamentul Marii Britanii pentru Dezvoltare Internațională, Banca Mondială, Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică. În anii 2010 și 2012 Expert-Grup a fost selectat în calitate de membru al Consiliului Național pentru Participare. Începând cu anul 2008 Expert-Grup este membru al Asociației de Politici pentru o Societate Deschisă – o rețea internațională ce întrunește 56 de centre analitice din țări din toată Europa.